

تحولات ساختاری فرهنگ کاشان

از ابتدای تأسیس اداره معارف تا ۱۳۵۷ش

سید محمود سادات^۱

(۱) وضعیت کلی آموزش و پرورش

در سال ۱۲۹۰ ش. / ۱۳۳۰ ق. / ۱۹۱۱ م. وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه تأسیس گردید که شامل ۹ اداره کل بود. اداره کل آموزش ابتدایی و متوسطه و اداره کل تعلیمات عالی از مهمترین این ادارات بودند. کشور از نظر سازمان‌های فرهنگی به ۳۳ ناحیه تقسیم شده بود که هر ناحیه تحت نظر یک نفر رئیس، اداره می‌گردید که از تهران اعزام می‌شد. (ساتن، بی‌تا، ص ۳۴۶). در سال ۱۳۰۱ ش. / ۱۹۲۲ م. هیأتی به نام هیأت عالی آموزش و پرورش مرکب از ده نفر از رؤسا و دبیران دبیرستان‌ها و مدارس عالی تشکیل گردید. آموزشگاه‌های ایران در دوره رضاشاه شامل کودکستان، دبستان، دبیرستان و دانشکده بودند.

در این دوره تعلیمات متوسطه اجباری نبود و اغلب شاگردان پس از دریافت گواهی‌نامه شش ساله ابتدائی مشغول به کار می‌شدند. دوره تعلیمات متوسطه که از سال ۱۳۰۰ ش. / ۱۹۲۱ م. برقرار گردید، شش سال بود و پس از طی آن شش سال و قبولی در امتحانات، دانش آموز می‌توانست برای ادامه تحصیلات خود به دانشگاه برود. همچنین دانش‌آموزان دختر در سال آخر در کلاس مقدماتی مخصوص ورود به دانشگاه می‌گذرانند. برنامه دروس سه ساله اول دبیرستان (سیکل اول) برای دانش‌آموزان دختر و پسر یکسان بود و دانش‌آموزان، زبان، ادبیات، ریاضیات، علوم، تاریخ و جغرافی می‌آموختند و به پسران علاوه بر مواد مذکور فیزیک، شیمی و ریاضیات تعلیم داده می‌شد و در عوض دختران خانه‌داری و بچه‌داری و خیاطی یاد می‌گرفتند.

تحصیل در دوره متوسطه رایگان نبود و از دانش‌آموزان شهریه گرفته می‌شد. فرزندان آموزگاران، دبیران، کارمندان دولتی و محصلین ممتاز در دبیرستان‌های دولتی پذیرفته می‌شدند. گواهینامه دوره اول متوسطه برای ورود به دوره دوم الزامی بود. دوره سه ساله دوم متوسطه را می‌توان تخصصی نامید. مواد اصلی دروس دوره دوم متوسطه عبارت بود از کارهای عملی و هنری، ادبیات شامل (فارسی)، عربی، زبان خارجه، تاریخ - جغرافی، فلسفه و علوم شامل (ریاضیات، فیزیک و شیمی). دانش‌موزان دوره ادبی دبیرستان می‌توانستند برای ادامه تحصیلات خود به دانشکده‌ای ادبیات و حقوق بروند و دانش‌موزان دوره علمی در دانشکده‌ای علوم، فنی، پزشکی و یا دانشسرای عالی که دوره مخصوص تربیت دبیران محسوب می‌شد ادامه تحصیل بدهند. (ساتن، بی‌تا، ص ۳۵۰-۳۵۱). وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه به سال ۱۳۱۸ ش. / ۱۹۳۹ م. به وزارت فرهنگ تبدیل شد و کارهای آن تخصصی‌تر گردید. اما هنوز هم درگیر کارهای مربوط به اوقاف بود که وقت زیادی را از مسئولین تعلیم و تربیت می‌گرفت.

به طور کلی برنامه اصلی وزارت معارف و بعد وزارت فرهنگ قبل از سال ۱۳۲۰ ش. / ۱۹۴۱ م. بر تربیت افراد باسواد برای کادر اداری استوار بود، زیرا توسعه سریع وزارتخانه‌ها نیاز به نیروی انسانی آموزش دیده را ایجاب می‌کرد. از این جهت رشد سالانه تعداد دانش‌آموزان و مدارس در کشور به چشم می‌خورد. جدول صفحه بعد تعداد آموزشگاه‌ها و مدارس سراسر کشور را طی ۲۰ سال نشان می‌دهد.

^۱ دانشجوی دکتری تاریخ محلی دانشگاه اصفهان و کارشناس پژوهشکده اسناد سازمان ملی اسناد و کتابخانه ملی ایران.

(جدول شماره ۱) تعداد آموزشگاه‌ها و شاگردان مدارس ایران (۱۳۲۲-۱۳۰۱ ش.)

سال تحصیلی	تعداد آموزشگاه	تعداد شاگردان
۱۳۰۲-۱۳۰۱	۶۱۲	۵۵۱۳۱
۱۳۰۳-۱۳۰۲	۱۹۴۳	۹۶۳۶۷
۱۳۰۴-۱۳۰۳	۲۳۳۶	۱۰۸۹۵۹
۱۳۰۵-۱۳۰۴	۳۲۸۵	۱۳۲۶۹۴
۱۳۰۶-۱۳۰۵	۳۱۷۷	۱۳۷۴۹۶
۱۳۰۷-۱۳۰۶	۳۵۰۲	۱۵۰۸۱۱
۱۳۰۸-۱۳۰۷	۳۳۰۰	۱۵۳۹۲۹
۱۳۰۹-۱۳۰۸	۳۶۴۴	۱۶۳۳۴۶
۱۳۱۰-۱۳۰۹	۳۶۴۳	۱۸۱۶۹۸
۱۳۱۱-۱۳۱۰	۴۱۸۱	۲۰۰۹۲۶
۱۳۱۲-۱۳۱۱	۴۶۶۴	۲۱۶۰۲۶
۱۳۱۳-۱۳۱۲	۴۸۵۳	۲۳۳۲۸۲
۱۳۱۴-۱۳۱۳	۵۳۳۹	۲۵۵۶۷۳
۱۳۱۵-۱۳۱۴	۴۹۳۹	۲۵۸۲۷۵
۱۳۱۶-۱۳۱۵	۸۰۳۶	۳۹۴۵۴۱
۱۳۱۷-۱۳۱۶	۸۳۸۱	۴۵۷۲۳۶
۱۳۱۸-۱۳۱۷	۸۰۶۶	۴۹۰۴۳۰
۱۳۱۹-۱۳۱۸	۸۲۳۷	۴۹۸۸۴۰
۱۳۲۰-۱۳۱۹	۹۱۶۴	۵۳۵۸۸۲
۱۳۲۱-۱۳۲۰	۹۲۰۲	۴۰۷۱۸۲
۱۳۲۲-۱۳۲۱	۴۹۱۸	۳۳۶۵۸۹

مأخذ: سالنامه دنیا، سال ۶ (۱۳۲۹ ش.)، آمار فرهنگی، ص ۲۷۷.
 طبق جدول اخیر تعداد شاگردان مدارس در سال های تحصیلی ۱۳۲۱ - ۱۳۲۰ ش. و ۱۳۲۲ - ۱۳۲۱ ش. روبه کاهش گذارد که در نتیجه حوادث جنگ جهانی دوم و اشغال کشور و مشکلات فحطی و جابجایی ساختار سیاسی می‌باشد.

۲) تأسیس اداره معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه در کاشان

در سال ۱۲۸۸ ش/۱۳۲۸ ق/۱۹۱۰ م. وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه از تغییر نام وزارت علوم به وجود آمد و به تدریج نظارت بر سازمان‌های آموزشی و توسعه آن‌ها را برعهده گرفت. (جامعی، ۱۳۵۰، ص ۶۸). در سال ۱۲۸۹ ش/۱۳۲۹ ق/۱۹۱۱ م. قانون اداره معارف به تصویب مجلس شورای ملی رسید و در سال ۱۲۹۰ ش/۱۳۳۰ ق/۱۹۱۱ م. با تصویب قانون اساسی معارف تعلیمات ابتدائی اجباری شد و وضعیت مدارس سامان و نظم بیشتری گرفت. قبل از ایجاد وزارت معارف، مدارس به صورت مستقل و هر کدام به صلاحدید مدیر خود به ارائه دروس و اخذ شهریه و اداره مدرسه می‌پرداختند و ارتقا سالیانه از طریق امتحان و تقسیم تحصیل به دوره‌های مختلف وجود نداشت.

با تصویب قانون اساسی معارف راه برای ایجاد ادارات معارف شهرستان‌ها باز گردید. در سال ۱۲۹۵ ش/۱۳۳۵ ق/۱۹۱۶ م. سازمان اداری فرهنگ یا آموزش و پرورش رسمی کاشان با نام اداره معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه شهرستان کاشان رسماً دایر شد و به صورت مستقیم بر جریان آموزش و پرورش شهرستان

نظارت نمود. لذا ایجاد سازمان اداری فرهنگ کاشان را باید در همین سال دانست. (محسنی‌نیا، بی‌تا، ص ۱۶۰). اگرچه قبل از این زمان اشخاصی مانند سیدعلی محقق احمدی، حاجی سیدرضا صراف و مهندس السلطان با سمت رئیس اداره معارف به کاشان آمدند؛ ولی هریک پس از چندی بدون انجام کار مثبتی بازگشتند. در زمان ریاست میرزا ابوالحسن اشعری اداره معارف کاشان افتتاح شد. پس از وی ریاست معارف کاشان به عبدالحسین ملک المورخین سپهر (پدر بزرگ سهراب سپهری) واگذار شد و وی به تشکیلات معارف سروسامان بخشید و حتی برای آشنا شدن دانش‌آموزان با شهر خود کتاب «مختصر جغرافیای کاشان» را نگاشت که مطالب درخور و موجزی را در باب شهر کاشان به دست می‌دهد.

۲-۱) مدارس دولتی

۲-۱-۱) مدرسه ادب

این مدرسه در سال ۱۲۹۸ ش/۱۳۳۸ق/۱۹۱۹م. در جوشقان استرک به وجود آمد و جزء مدارس دولتی می‌باشد. مدرسه ادب به سال ۱۳۰۶ش/۱۹۲۷م. دارای ۴۰ شاگرد و ۳ آموزگار بود.

۲-۱-۲) مدرسه دولتی مجانی نمره ۱ (مدرسه علمیه)

این مدرسه که سالها به نام مدرسه علمیه و با مدیریت شیخ غلامرضا معارفی حیات خود را ادامه داده بود، در سال ۱۲۹۷ش/۱۳۳۷ق/۱۹۱۸م. در زمان ریاست ملک المورخین سپهر بر معارف کاشان جزء تشکیلات رسمی قرار گرفت و معارفی به عنوان مدیر آن به استخدام درآمد و نام آن به مدرسه علمیه احمدیه تغییر یافت. و بعد از آن که مدرسه ضیائیه به وجود آمد و آن هم دولتی بود؛ به این مدرسه عنوان مدرسه ابتدائیه نمره ۱ یا دولتی مجانی نمره ۱ داده شد. این مدرسه در محله ملاقطب کنار مسجد آقا بزرگ قرار داشت و در سال ۱۲۹۷ش/۱۳۳۷ق/۱۹۱۸م. دارای ۶۵ شاگرد مجانی و ۴ کلاس بود. مدرسه دولتی مجانی نمره ۱ به سال ۱۳۰۶ ش/۱۹۲۷م. به دبستان پهلوی تغییر نام و سالها به حیات خود ادامه داد.

۲-۱-۳) مدرسه دولتی مجانی نمره ۲ (مدرسه ضیائیه)

این مدرسه به سال ۱۲۹۷ش/۱۳۳۷ق/۱۹۱۸م. به وجود آمد. مدیر این مدرسه ابوالقاسم خان بود و در این سال دارای ۵۰ دانش‌آموز مجانی و ۴ کلاس بود.

۳) وضعیت کارکنان معارف

در گزارشی که در سال ۱۲۹۷ش/۱۳۳۷ق/۱۹۱۸م. ملک المورخین سپهر، رئیس معارف کاشان، منتشر نمود تعداد مدارس ملی کاشان ۷ باب و دولتی ۲ باب ذکر شده و به چگونگی وضعیت اداره معارف اشاره‌ای نگردیده است اما آنچه از گفتگو با قدیمی‌ها به دست می‌آید این است که اداره معارف به یک رئیس و چند کارمند جزء که به کارهای اداری، مالی و بازرسی می‌پرداخته‌اند خلاصه می‌شده است.

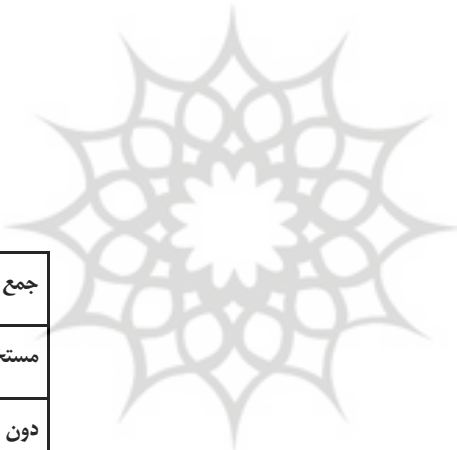
در ۱۳۰۲ش/۱۹۲۳م. در سندی اداره معارف و اوقاف کاشان تعداد کارمندان خود را ۳۰ نفر اعلام می‌کند که شامل معلمین نیز می‌شدند. اکثریت کارمندان معارف کاشان را در دوره بین ایجاد اداره معارف تا ۱۳۲۰ش/۱۹۴۲م. کارمندان قراردادی تشکیل می‌دادند و بعد از آنها مستخدمین جزء مدارس در رده‌های بعدی بودند و این وضعیت در کلیه سال‌های مورد بحث تکرار می‌گردد؛ زیرا پیچ و خم‌های استخدام رسمی در زمان رضاشاه باعث شده بود که اکثریت کارمندان به صورت قراردادی کار خود را ادامه دهند.

نمودار ذیل وضعیت کارکنان معارف کاشان را در ۱۳۱۵ش/۱۹۳۶م. نشان می‌دهد.

نمودار شماره (۱) تعداد و رتبه کارکنان معارف کاشان (۱۳۱۵ ش) نفر

ماخذ: وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، سالنامه و آمار

۱۳۱۴-۱۳۱۵ ش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۵۷	جمع کل	
۲۲	مستخدمین جزء	
۲	دون رتبه	
۱	خارجی	تعداد
۵۵	ایرانی	
۱	رتبه یک آموزگاری	
۱	رتبه یک دانشیاری	
۱	۱	رتبه دبیری
۱	۲	
۱	۳	
۱	۴	
۱	۵	

۱	۴	
۱	۴	
۱	۲	
۲	۱	
۱	۶	رتبه اداری
۱	۷	
۱	۸	
۱	۶	
۱	۵	
۱	۴	
۱	۲	
۱	۲	
۲	۱	
نام محل		

۴) وضعیت مالی

بعد از ایجاد تشکیلات رسمی معارف در کاشان هر سال بودجه ای برای اداره معارف فرستاده می شد که در حد پرداخت حقوق کارکنان و شاید هم کمتر بود. لذا اداره معارف از طریق مدارس و اخذ شهریه از دانش آموزان هزینه های خود را پوشش می داد مدارس بیشتر از طریق شهریه دانش آموزان امورات خود را می گذراندند و کمتر حاضر به پرداخت شهریه به اداره معارف بودند و خود رأساً اقدام به خرج آن می کردند. از این جهت مدارس حتی بعد از ایجاد ساختار دولتی هم مانند جزایر از هم جدا عمل نموده و خود را ملزم به جوابگویی به اداره معارف در مقابل جزئی کمک از دولت نمی دیدند. فقط مدارس دولتی که تعداد آنها در ۱۳۰۲ش/۱۹۲۳م. به ۳ مدرسه می رسید دائماً در ارتباط با اداره معارف بودند.

جدول زیر وضعیت عایدات سالیانه مدارس کاشان را در سال تحصیلی ۱۳۰۲-۱۳۰۱ش. نشان می دهد:

اسم محل		۱۳۰۲-۱۳۰۱ش
کاشان	دولتی	شهریه شاگردان
	۲۶۴۰۰	۲۷۳۶۰

جدول شماره (۳) وضعیت عایدات سالیانه مدارس کاشان (قران*)

ماخذ: سیاقی، صفاری، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۹۷.

* این مبالغ فقط شامل عایدات مدارس می‌باشد و مصارف اداری اداره معارف، بودجه جداگانه داشت.

با توجه به افزایش روزافزون دانش آموزان و گسترش مدارس، هر ساله مخارج اداره معارف کاشان اضافه می‌گردید و میزان دخل و خرج اداره با هم هماهنگی نداشت لذا مسوولین معارف به فکر افتادند که از کمک های افراد ذی نفوذ و خانواده‌های ثروتمند و اصیل استفاده نمایند. از این زمان پایه فکر استفاده از کمک های افراد خیر در معارف کاشان ریخته شد. شاید اولین کمک به معارف کاشان از سوی میرزا حسن خان مبصرالممالک پدر اللهیار صالح در تخصیص منزلش به عنوان مدرسه علمیه کاشان صورت گرفته باشد البته این امر قبل از ایجاد تشکیلات معارف می‌باشد.

یکی از اولین دبستان هایی که بعد از ایجاد معارف کاشان ساخته و تحویل فرهنگ گردید، دبستان صالح در روستای کله بود که به وسیله علی پاشا صالح به سال ۱۳۰۶ش/۱۹۲۷م. از ورثه کمال‌الملک خریداری و به معارف اهدا گردید زیرا این خانه متعلق به کمال الملک غفاری نقاش شهیر عصر قاجار می‌باشد.

افراد دیگری نیز بودند که خانه‌های خود را به صورت اجاره در اختیار معارف می‌گذاشتند و اجاره بسیار کمی دریافت می‌داشتند و بعضاً همان اجاره را هم می‌بخشیدند. به جهت کمک افراد خیر بود که اداره معارف می‌توانست از عهده مخارج روبه رشد سالیانه خود برآید؛ زیرا افزایش تعداد دانش‌آموزان خواه ناخواه به مخارج اداره معارف می‌افزود. نمودار زیر شاهدهی است براین روند:

ماخذ: سیاقی، صفاری، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۹۷.

با توجه به روند افزایش مخارج، نارضایتی‌هایی از اداره معارف در رسیدگی به وضعیت تعلیم و تربیت دانش‌آموزان به عمل می‌آمد که پاره‌ای از مشکلات ناشی از مسائل مالی و پاره‌ای همچنان که در سال ۱۳۰۸ش/۱۹۲۹م. به وجود آمد ناشی از کم کاری اداره معارف داشت. در این سال ابراهیم شریفی نماینده کاشان در مجلس شورای ملی در نامه‌ای به وزارت دربار پهلوی و شخص تیمورتاش از وضعیت معارف کاشان شکایت کرد و متصدیان معارف کاشان را متهم به کم کاری و پیشنهاد اصلاح امور نمود (مارجا: ۴۸۷۰:۴۴۴۷)

۵) رؤسای آموزش و پرورش

بعد از تاسیس اداره معارف کاشان به سال ۱۲۹۵ش/۱۳۳۵ق/۱۹۱۶م. اولین شخصی که به عنوان رئیس معارف حکم گرفت و به کاشان آمد آقای حسن رضایی قمی می‌باشد. بعد از وی و تا سال ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. ۳۵ نفر به ریاست آموزش و پرورش کاشان رسیدند که به طور متوسط هر کدام ۲۱ ماه ریاست را دارا بوده‌اند. بعد از رضایی قمی این افراد به ترتیب تا سال ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. مسئولیت اداره را به عهده داشتند:

۲- ابراهیم طالقانی ۳- شیخ غلامرضا معارفی ۴- تقی مدحت ۵- حسین برقی قمی ۶- فتح الله فاطمی ۷- سید علی محقق احمدی ۸- حاج سید رضا صراف ۹- مهندس السلطان ۱۰- میرزا ابوالحسن اشعری قمی ۱۱- عبدالحسین ملک المورخین سپهر ۱۲- محسن قد ۱۳- هادی حائری روحانی ۱۴- علی محمد آزاد) وی اهل همدان و متولد ۱۳۰۲ ش/۱۲۶۳ق/۱۸۸۴م. بود و در ۱۳۰۰ش. /۱۹۲۱م. به ریاست فرهنگ کاشان رسید ولی در اثر مرگ ناگهانی فرزندش به تهران منتقل شد. مرسل وند، ۱۳۶۹، ج ۱، ص ۳۰). ۱۵- مهدی صباح ۱۶- رضا فرجاد آزاد ۱۷- محمد کامکار ۱۸- اسحق نفیسی ۱۹- هادی نظری ۲۰- معزالدین معارفی (وی در تاریخ ۱۰ شهریور ۱۳۲۵ ش. / ۱ سپتامبر ۱۹۴۶م. ریاست خود را آغاز نمود. (روزنامه عصر امید، ۱(۱۱)، ص ۲). ۲۱- آقای ابطحی ۲۲- هاشم فریدون مشایخی ۲۳- حسین خلود ۲۴- حسن محسنی آراسته ۲۵- مهدی موید ۲۶- ملک نصر ۲۷- حسن محسنی آراسته ۲۸- محمد باقر داور پناه ۲۹- احمد

شاهیده ۳۰- مرتضی نوربخش (وی در آبان ۱۳۴۱ ش. / اکتبر - نوامبر ۱۹۶۲ م. به عنوان ریاست فرهنگ کاشان شروع به کار نمود). (روزنامه شفق کاشان، ۱۴/۶۶۷، ص ۴). ۳۱- حسن محسنی آراسته (وی بعد از انتقال یا برکناری رئیس فرهنگ اکثراً مدتی را به عنوان کفیل فرهنگ به اداره امور می‌پرداخت تا رئیس جدید از تهران اعزام شود) ۳۲- شاه محمد ملک میثمی ۳۳- ابوالقاسم امیر شاهی ۳۴- احمد آصفی ۳۵- عبدالحسین ستوده. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی آقای اسحق مشکینی که از روحانیون فعال در عرصه مبارزات و تظاهرات علیه حکومت پهلوی بود، عهده دار آموزش و پرورش کاشان گردید. بعد از وی تاکنون (۱۳۸۲ ش/ ۲۰۰۳ م.) این افراد به ریاست آموزش و پرورش کاشان رسیده‌اند: ۲- مهندس محمود بیدگلی ۳- عباس خصاف ۴- محمدتقی صبائی ۵- رضا محمدی ۶- عباس دهقانی ۷- حاج علی فرزانه ۸- علی محمد الماسی.

۶) کادر آموزشی

۶-۱) وضعیت استخدامی معلمان

قبل از تأسیس اداره معارف کاشان معلمان که در شهر و مدارس ملی فعالیت می‌کردند دو دسته بودند. عده‌ای از آنها از طلاب علوم دینی بودند که دروس جدید را مطالعه نموده و به تدریس آن می‌پرداختند و گروه دوم تحصیل کرده مدارس نوین تهران بودند. دسته اخیر یا از خانواده‌های ثروتمند و اصیل کاشان بودند که فرزندان خود را برای تحصیل به تهران می‌فرستادند و یا اهل کاشان نبودند و از جاهای دیگر برای افتتاح مدرسه به کاشان می‌آمدند. همانطور که کاشانی‌های درس خوانده‌ای هم بودند که برای افتتاح مدرسه به شهرهای دیگر کشور می‌رفتند مانند میرزا احمد مدیر نراقی و شیخ احمد سلیمانی نراقی که با میرزا حسن رشدیه در بنیانگذاری مدارس جدید در تهران همکاری داشتند و به بیرجند دعوت شدند و در مدرسه شوکتیه به تدریس پرداختند. (ایمان، ۱۳۴۹، ص ۳۴ مقدمه). میرزا احمد مدیر نراقی پانسیون در تهران داشت و فرزندان کاشانی که به تهران برای تحصیل می‌رفتند در آن اقامت می‌نمودند. معلمان مدرسه آلیانس و وحدت بشر هم از تهران اعزام می‌شدند و یا از افراد برجسته یهودی و بهایی محل انتخاب می‌گردیدند. در بدو تأسیس اداره معارف، کادر آموزشی مدارس نوین ملی زیر نظر اداره معارف نبودند؛ زیرا حقوق خود را از مدیر مدرسه می‌گرفتند «در ۱۲۹۷ ش. / ۱۳۳۷ ق/ ۱۹۱۸ م. پدرم [شیخ غلامرضا معارفی] می‌گفت من ۱۲ تومان حقوق داشتم. یک نفر معلم و یک نفر مستخدم داشتم که ۵ تا ۶ تومان آن را خودم بر می‌داشتم و بقیه‌اش را بین معلم و مستخدم تقسیم می‌کردم». (معارفی، ۱۳۸۲). اداره معارف با چند نفر کارمند و یک نفر رئیس فقط به رتق و فتق امورات سه مدرسه دولتی می‌پرداخت اما با به میان آمدن بحث کمک مالی از دولت به مدارس ملی، اداره معارف در گزینش و به کارگیری معلمان دخالت نمود تا اینکه با به رسمیت شناخته شدن مدارس ملی توسط دولت اداره معارف کاشان رسیدگی به وضعیت معلمان را بر عهده گرفت و برای معلمان پرونده‌های پرسنلی تشکیل داد.

نمودار ذیل وضعیت تعداد معلمان شهرستان کاشان را در ابتدای قرن حاضر نشان می‌دهد:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

نمودار شماره ۳) تعداد معلمان شهرستان کاشان

ماخذ اعداد: سیاقی، صفاری، ۱۳۸۰، ج ۱

در نمودار پیش گفته تعداد معلمان مرد مدارس ملی در بالاترین سطح و تعداد معلمان زن و مرد مدارس خارجی در پایینترین میزان قرار دارد. با ازدیاد مدارس و نیاز به استخدام معلمان جدید جهت تدریس در دوره رضاشاه، شرایط دعوت به کار معلمان آسانتر گردید و از این جهت بعضاً افراد غیر صالح هم به کار گمارده می‌شدند. اکثریت افراد دعوت به کار شده در دوره رضاشاه در کاشان به صورت قراردادی برای معارف کار می‌کردند و دارای تحصیلات عالی نیز

نبودند زیرا شرط اشتغال در معارف داشتن تصدیق ششم بود، بدین لحاظ و تا سال‌ها اکثریت کارکنان معارف را معلمان قراردادی و مستخدمین جزء مدارس تشکیل می‌دادند.

جدول صفحه بعد این وضعیت را مشخص می‌نماید:

از ابتدای حکومت رضاشاه و با ازدیاد تعداد دانش آموزان دختر، لزوم به کارگیری معلمان زن در معارف مورد توجه قرار گرفت. بافت سنتی مذهبی کاشان هم اجازه ارتباط با جنس مخالف را نمی‌داد. بدین لحاظ سعی شد که از معلمان زن استفاده گردد. اما کمبود معلمان زن همواره وجود داشت و باعث به کارگیری معلمان مرد در مدارس دخترانه می‌گردید. جدول صفحه بعد کمبود معلمان زن را به خوبی منعکس می‌نماید.

۱۶	
-	
۸۱	
۵۱	
-	
۲	
-	
۱۶	
-	
۵۱	
۵۱	
-	
۲	
-	
۱۶	
-	
۲۵	
۱۳	
-	
۲	

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

کاشان	۲۱	۳۴	۵۵	۲۲	۴۰	۶۲	۵۵	۶۲
-------	----	----	----	----	----	----	----	----

ماخذ اعداد: سیاقی، صفاری، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۹۶

نمودار شماره (۴) تعداد معلّمان شهرستان کاشان

ماخذ: سیاقی، صفاری، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۱۹۶

تعداد معلّمان کاشان در سال تحصیلی ۱۳۲۰-۱۳۱۹ ش شامل ۱۷۰ نفر معلم مرد و ۲۶ نفر معلم زن و جمعا ۱۹۶ نفر بودند که کادر آموزشی شهرستان کاشان را تشکیل می‌دادند که در ۳۹ آموزشگاه به تدریس مشغول بودند.

جدول صفحه بعد وضعیت دبستان های کاشان و تعداد کارکنان آن را به تفکیک جنس نشان می‌دهد:

جدول شماره (۸) وضعیت کارکنان مدارس کاشان (سال تحصیلی ۱۳۲۰-۱۳۱۹ ش)

تعداد کارکنان			نام آموزشگاه
کل	مرد	زن	
۸	۴	۴	دبستان ملی اتحاد کاشان
۷	۷	-	دبستان ملی گوهر مراد
۸	۸	-	دبستان پهلوی کاشان
۷	۷	-	دبستان سپهر نظنز
۳	۳	-	دبستان صباي جوشقان
۳	۲	۱	دبستان جمشید
۸	۲	۶	دبستان عفتیه کاشان
۳	۳	-	دبستان بدر طاهر آباد
۷	۷	-	دبستان شاهپور کاشان
۳	۳	-	دبستان فیاض خالدآباد
۴	۴	-	دبستان هدایت آران
	۶	۶	دبستان و دبیرستان دانش دوشیزگان
۳	۳	-	دبستان فیض طرق
۷	۷	-	دبستان حکمت

۳	۳	-	دبستان امیر کبیر فین
۳	۳	-	دبستان افضل نیاسر
۳	۳	-	دبستان ۱۵ بهمن قمصر
۸	۱	۷	دبستان و دبیرستان شاهدخت
۷	۷	-	دبستان فردوسی کاشان
۱۱	۱۱	-	دبیرستان پهلوی کاشان
۳	۳	-	دبستان سعدی
۳	۳	-	دبستان فرخی طار
۳	۳	-	دبستان کمال برزک
۴	۴	-	دبستان رودکی
۳	۳	-	دبستان محتشم نوش آباد
۴	۴	-	دبستان ابن سینا

تعداد کارکنان			نام آموزشگاه
کل	مرد	زن	
۲	۲	-	دبستان انوری قهرود
۲	۲	-	دبستان حافظ بیدگل
۳	۳	-	دبستان حکیم نظامی نطنز
۲	۲	-	دبستان خاقانی هنجن
۲	۲	-	دبستان دو کلاسه نطنز
۲	۲	-	دبستان رازی برزود
۲	۲	-	دبستان سنائی کامو
۳	۳	-	دبستان شمس جوشقان استرک
۲	۲	-	دبستان عسجدی مرق
۲	۲	-	دبستان عنصری
۲	۲	-	دبستان قآنی لتحر
۲	۲	-	دبستان منوچهری چیمه
۶	۴	-	دبستان ۱۷ دی کاشان

ماخذ : ساکما: ۶۳۵ ث ۱ آپ ۱/۱۶۱/۰۶۱۶۱۰۲۹۷۰

از معلمان برجسته کاشان در این دوره می‌توان به محمد نراقی معلم مدرسه سلطنتی و معروف به محمد جبری و ابوالقاسم نراقی (معلم ریاضی محمدرضا پهلوی) اشاره نمود. (نراقی، ۱۳۷۸، صص ۷۳-۷۴؛ نراقی، ۱۳۸۱)

لازم به ذکر است معلمان و رؤسای معارف کاشان در این دوره مورد احترام اهالی شهر بودند، به خصوص آن‌ها که در زمان ریاستشان فعالیت‌های زیادی از خود نشان می‌دادند و اگر مشکلی برای آن‌ها به وجود می‌آمد اهالی شهر به وسیله طومار و تلگراف از آن‌ها دفاع می‌نمودند که از آن جمله می‌توان به دفاع اهالی و امام جمعه و علمای شهر از مهدی صباح، رئیس معارف کاشان، در درگیری با مدیر مدرسه آلیانس اشاره نمود؛ (ساکما: ۰۲۹۷/۵/۵۷/۱) هر چند که در دفاع علمای کاشان از صباح بایستی به جنبه‌های مذهبی قضیه نیز توجه نمود.

۷) بازرسی از مدارس

بعد از تأسیس اداره معارف کاشان به سال ۱۲۹۵ ش/ ۱۳۳۵ ق/ ۱۹۱۶ م به بعد تا پایان دوره رضا شاه، بازرسی در مدارس برای رسیدگی به چگونگی اداره مدرسه، وضعیت تدریس، ساختمان مدارس و نظافت آن و غیبت دانش‌آموزان مرتباً صورت می‌گرفت. اداره معارف کاشان دارای یک نفر بازرس به نام عبدالرحیم فاطمی بود که با توجه به اسناد و مدارک باقی مانده از مدارس مرتباً از مدارس و چگونگی عملکرد آنان بازرسی کامل به عمل می‌آورد. (سند ضمیمه شماره ۱) بازرس در آن دوره قدرت داشت که معلمی را در سر کلاس از معارف اخراج نماید، لذا ترس از بازرس همواره به مدارس مستولی بود. غیر از بازرس اداره معارف از طرف وزارتخانه هم با توجه به نزدیکی راه هر چند ماه یک بار بازرسی از مدارس صورت می‌گرفت که از کم و کیف این بازرسی‌ها اطلاع چندانی در دست نمی‌باشد.

۸) علل گسترش مدارس

در اوایل تأسیس اداره معارف و بر طبق گزارشی که ملک‌المورخین سپهر رئیس معارف کاشان به سال ۱۲۹۷ ش/ ۱۳۳۷ ق/ ۱۹۱۸ م. به وزارت معارف ارائه داد، تعداد مدارس کاشان شامل ۵ مدرسه ملی عموماً چهار کلاسه و ۲ باب مدرسه دولتی چهار کلاسه و ۲ باب مدرسه خارجی (آلیانس دخترانه و پسرانه) ۴ کلاسه بود. این تعداد در سال تحصیلی ۱۳۰۲-۱۳۰۱ ش به ۳ مدرسه دولتی و ۵ مدرسه ملی و در سال بعد به ۳ مدرسه دولتی و ۷ مدرسه ملی رسید. در سال تحصیلی بعد (۱۳۰۳-۱۳۰۴ ش) نیز تغییری در وضعیت مدارس به وجود نیامد. وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، بی تا، احصائیه معارف و مدارس (۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش)، ص ۵. این روند رشد مدارس در دوره رضاشاه همچنان ادامه یافت به طوری که در سال تحصیلی ۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش. تعداد کل مدارس کاشان اعم از دولتی و ملی به ۱۵ باب می‌رسد. جدول ذیل به تفکیک این موضوع راروشن می‌نماید.

جدول شماره (۹) وضعیت مدارس کاشان به تفکیک نوع، مالکیت و جنس (۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش.)

محل	اسم	مدارس دوره ابتدائی						کاشان						
		دولتی		ملی		خارجی								
		پسرانه	جمع	پسرانه	جمع	دخترانه	پسرانه							
		۸	۸	۲	۵	۷	-	-	-	۱۵	۱۵	۵	۱۴	۳۴

ماخذ: وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، بی تا، احصائیه معارف و مدارس (۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش.)

در پایان سال تحصیلی (۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش.) از ۸ باب مدرسه دولتی، ۶ باب آن در روستاها و ۲ باب در شهر وجود داشت و جنس تمام آنها نیز پسرانه بود. از ۷ باب مدرسه ملی ۶ باب آن در شهر و یک باب در روستا دایر بود و ۲ باب از ۶ باب مدرسه دایر در شهر دخترانه و بقیه مدارس ملی پسرانه بودند. (وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، بی تا، احصائیه معارف و مدارس (۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش.)، صص ۳۲۹-۳۳۰). در جدول ذیل می‌توان به مقایسه وضعیت مدارس کاشان در سال تحصیلی ۱۳۰۸-۱۳۰۷ ش. نسبت به سال قبل آن پرداخت.

نام محل	سال تحصیلی ۱۳۰۷-۱۳۰۸ ش					جمع کل	سال تحصیلی ۱۳۰۶-۱۳۰۷ ش					کاشان
	مکاتب	مدارس قدیمه	مدارس خارجی	مدارس ملی	مدارس دولتی		مکاتب	مدارس قدیمه	مدارس خارجی	مدارس ملی	مدارس دولتی	
	۱۴	۵	-	۷	۸	۴۳	۲۴	۵	۲	۵	۷	
جمع کل	۳۴											

ماخذ: وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، بی تا، احصائیه معارف و مدارس (۱۳۰۷-۱۳۰۸) ش، ص ۳۴۴.

در سال تحصیلی ۱۳۱۵-۱۳۱۴ ش. تعداد کل مدارس کاشان به ۲۵ باب رسید که شامل ۱۹ باب دولتی و ۶ باب ملی بودند؛ از ۱۹ باب مدرسه دولتی ۶ باب در شهر کاشان و ۱۳ باب در روستاها قرار داشتند و هر ۶ باب مدرسه ملی در شهر کاشان دایر بود. از ۱۹ باب مدرسه دولتی ۲ باب آن دبستان دخترانه بود که در شهر فعالیت می کرد که البته به اسم مدرسه دخترانه بود اما در واقع به صورت مختلط اداره می شد.

در این سال در روستاها دبستان دخترانه دولتی وجود نداشت. از ۶ باب مدرسه ملی ۲ باب پسرانه، ۲ باب دخترانه و ۲ باب به صورت مختلط اداره می شدند. از ۱۹ باب مدرسه دولتی ۲ باب ۶ کلاسه، ۲ باب ۵ کلاسه، ۹ باب ۴ کلاسه، ۱ باب ۳ کلاسه و ۱۵ باب ۲ کلاسه بودند و تمام مدارس ملی کاشان ۶ کلاسه بودند. (وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، بی تا، احصائیه معارف و مدارس (۱۳۰۷-۱۳۰۸) ش، صص ۵۰-۵۱). این امر جافتادگی و مدیریت مناسب تر مدارس ملی و جدید بودن اکثر مدارس دولتی خصوصاً در روستاها را نشان می دهد.

در انتهای دوره مورد بحث یعنی سال تحصیلی ۱۳۲۰-۱۳۱۹ ش. تعداد کل مدارس کاشان به ۳۹ باب رسید که از این میزان ۳۷ باب مدرسه دولتی و ۲ باب ملی بودند که ۲۷ باب آن در روستاها و ۱۲ باب آن در شهر احداث شده بود. از جمع ۳۹ باب آموزشگاه های کاشان یک باب دبیرستان مستقل و ۳ باب دبیرستان ضمیمه دبستان وجود داشت و ۳۵ باب دیگر مدرسه ابتدایی بودند. همچنین از ۳۹ باب کل مدارس، ۳ باب مدرسه دخترانه و ۲۷ باب پسرانه و ۹ باب به صورت مختلط اداره می شدند که رشد تعداد مدارس مختلط را در این دوره می رساند. هر ۳ باب مدرسه دخترانه در شهر کاشان وجود داشت و از ۹ باب مدرسه مختلط ۶ باب در روستاها و ۳ باب در شهر به کار مشغول بودند. و نهایتاً از ۲۷ باب مدارس پسرانه ۷ باب در شهر و ۲۰ باب در روستاها و از مدارس مختلط هم همانطور که ذکر شد ۶ باب در روستاها و ۳ باب در شهر فعالیت می کردند. (ساکما: ۳۵، ۱ / ۱۶۱ / ۲۹۷۰۰۰۶۱۶۱)

بررسی آمارهای موجود نشان دهنده گسترش مدارس ابتدائی پسرانه و مختلط در روستاها در دوره مورد بحث می باشد. علت این گسترش در درجه اول تغییر محسوس فضای روستاها به علت نفوذ و دخالت دولت در زندگی روستائین ها به واسطه سیاست های فرهنگی و در درجه دوم فعالیت نمایندگان مجلس شورای ملی بود؛ زیرا اولین فعالیت و نمود تلاش یک نماینده در دوره وکالت در مجلس در حوزه انتخابیه خود باز کردن دبستان بود که اکثراً هم مورد تقاضای مردم واقع می شد. از طرف دیگر مشکل عمده اداره معارف کاشان در ایجاد مدارس، ساختمان آنها بود و گرنه یک مدرسه ۲ کلاسه با ۲ نفر کادر آموزشی و اداری اداره می گردید و مشکل زیادی در تامین نیروی انسانی مورد نیاز وجود نداشت. اداره معارف در شهر کاشان با اجاره کردن خانه های بزرگ و قدیمی آنها را به مدرسه اختصاص می داد و صاحبان این خانه ها بعضاً این اجاره مختصر را هم به معارف می بخشیدند. در روستاها نیز شرط احداث مدرسه واگذار نمودن محلی برای آن بود که با توجه به قیمت پایین زمین های روستاها این امر نیز مشکلی نبود و ساختمان مدرسه هم از محل کمک اداره معارف و اهالی روستاها با مصالح ابتدایی ساخته می شد. لذا گسترش تعداد مدارس در روستاها حتی بیش از شهر کاشان در این دوره به چشم می خورد.

البته گزارشات محلی روستاها و رقابت بر سر داشتن دبستان نیز از علل ازدیاد مدارس می باشد. روستاهای کاشان سعی می کردند که دبستان مستقل به خود داشته باشند که این امر از یکسو احداث مدرسه را برای اداره معارف اسان ساخت و از طرف دیگر کمکی به فرزندان روستاها برای آموختن دانش محسوب می شد.

در جدول ذیل این روند پیشرفت به خوبی هویدا می باشد:

۱۳۳۰-۱۳۱۹ش				۱۳۱۵-۱۳۱۴ش				۱۳۰۸-۱۳۰۷ش				۱۲۹۷-۱۲۹۶ش				محل
ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت	ت		
۳۹	-	۲	۳۷	۲۵	-	۶	۱۹	۱۴	۲	۵	۷	۹	۲	۵	۲	ت

۹) ساختار وزارت فرهنگ

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در سال ۱۳۱۸ش/۱۹۴۰م. به وزارت فرهنگ تغییر نام پیدا کرد. حوزه کار وزارت فرهنگ بسیار گسترده بود و شامل تعلیم و تربیت از پایین سطوح تا دانشگاه و نیز سروسامان دادن به امور هنری می‌گشت. تنوع کارها در این وزارتخانه مخالف تخصصی شدن امور بود و وقت زیادی را از مسئولان می‌گرفت. بخش آموزش عالی نیز همواره از اهمیت بالاتری نسبت به آموزشگاه‌ها برخوردار بود لذا بیشتر وقت وزارتخانه را دانشگاه‌ها می‌گرفتند.

یکی از عمده وظایف فرهنگ در این دوره رسیدگی به امور اوقاف محل بود و باعث هدر رفتن انرژی فراوان بر سر مسائلی می‌گردید که سالها معوق و غیر قابل حل مانده بود. حتی مدارس نیز به خصوص در روستاها به دستور اداره فرهنگ کاشان درگیر کار اوقاف بودند و مدیر مدرسه تصدی اوقاف محل را هم به عهده داشت.

در آذر ماه ۱۳۴۳ ش / نوامبر- دسامبر ۱۹۶۴ م. جهت سروسامان دادن به امور، وزارت فرهنگ به دو وزارتخانه «آموزش و پرورش» و «فرهنگ و هنر» تقسیم گردید (موسسه اطلاعات، بی تا، ص ۳۹۸). در ۱۳۴۶ ش / ۱۹۶۷ م. آموزش عالی از آموزش و پرورش جدا شد و وزارت آموزش و پرورش که به صورت مستقل عهده دار تعلیمات عمومی بود به وجود آمد. تفکیک وزارتخانه‌های پیش گفته در ابتدا مشکلاتی را برای آموزش و پرورش به وجود آورد زیرا فرهنگیان با سابقه و مجرب از آموزش و پرورش جدا و به صف دانشگاهیان پیوستند و یا به وزارت فرهنگ و هنر ملحق شدند و آموزش و پرورش به دست جوانترها افتاد. در سال ۱۳۴۷ش/۱۹۶۸م. وزارت آموزش و پرورش به ۶ بخش تقسیم شد که در راس هر بخش معاونی قرار داشت که مستقیماً زیر نظر وزیر کار می‌کرد. در ۱۳۴۵ش/۱۹۶۶م. شورای عالی آموزش و پرورش تشکیل شد. در ۱۳۴۶ ش / ۱۹۶۷ م. سازمان کتاب‌های درسی ایران تاسیس شد که اجازه طبع و توزیع کتب درسی بدان واگذار شد. (فاضل، ۱۳۸۰، ص ۳۸).

۱۰) ساختار اداره فرهنگ شهرستان کاشان

اداره فرهنگ شهرستان کاشان در این دوره شامل یک اداره مرکزی واقع در شهر کاشان و ۵ نمایندگی در قمصر، نطنز، آران، میمه و جوشقان می‌باشد که پس از چندی به دو نمایندگی کاهش می‌یابد. اداره فرهنگ کاشان به غیر از تعلیم و تربیت به سروسامان دادن اوقاف نیز می‌پرداخت که وقت و انرژی زیادی را از مسئولان فرهنگ می‌گرفت. از سال ۱۳۲۷ش/۱۹۴۸ م. امور اوقاف کاشان از اداره فرهنگ منتزع گردید و به صورت اداره اوقاف، به ریاست علی تبریزی شروع به کار نمود. (روزنامه عصر امید ۳(۱۴۶)، ص ۴). اما با این وجود باز هم اداره فرهنگ به خصوص در روستاها گرفتار مسائل اوقاف بود و مدیران مدارس روستاها تصدی اوقاف منطقه را نیز به عهده داشتند.

قبل از جدایی اوقاف نام اداره فرهنگ کاشان به صورت «اداره فرهنگ و اوقاف شهرستان کاشان» در نامه‌ها دیده می‌شود و بعد از جدایی به شکل «اداره فرهنگ کاشان» به چشم می‌خورد. در سال ۱۳۴۶ ش / ۱۹۶۷ م. با تشکیل وزارت آموزش و پرورش عنوان فرهنگ از بین رفت و نام اداره فرهنگ کاشان به اداره آموزش و پرورش شهرستان کاشان تغییر یافت.

از نظر سازمانی اداره فرهنگ شهرستان کاشان تا سال ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م. زیر نظر اداره کل فرهنگ استان دوم (مازندران) بود. به دلیل مشکلات فرهنگیان و دوری راه کاشان تا ساری در این سال اداره فرهنگ شهرستان کاشان از استان مازندران جدا شد و زیر نظر اداره فرهنگ استان تهران قرار گرفت. اما اکثر کارهای اداری و مکاتبات انجام شده اداره فرهنگ کاشان در این دوره مستقیماً با وزارتخانه بوده است.

در ابتدای دهه ۱۳۵۰ش اداره آموزش و پرورش شهرستان کاشان به صورت مستقل و تحت عنوان «اداره آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان» مستقیماً زیر نظر وزارتخانه به فعالیت ادامه داد. اداره آموزش و پرورش شهرستان کاشان در سال ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. تحت نظر اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان درآمد. از نظر ساختار داخلی اداره فرهنگ کاشان به دوایر مختلفی تقسیم می‌شد که دایره امتحانات، کارگزینی، آموزش، مالی و فوق برنامه از آن جمله می‌باشند. تعداد این دوایر در دوره مورد بحث بسیار متغیر می‌باشد و دائماً بعضی دوایر درهم ادغام شده و یا از هم منفک می‌شدند. حتی در سال ۱۳۳۴ش/۱۹۵۵م. و به دستور وزارت و برای صرفه‌جویی، دوایر فرهنگ کاشان از ۱۴ دایره به ۴ دایره کاهش یافت و ابلاغ کارمندان اضافی را به آموزشی تبدیل نمودند. (ساکما: ۱/۳/۲۶/۲۹۷). رسیدگی به وضعیت تعلیم و تربیت دانش آموزان روستایی در این دوره از طریق نمایندگی های آموزش و پرورش انجام می‌گرفت.

۱-۱-۱) نمایندگی‌های اداره فرهنگ کاشان

۱-۱-۱-۱) نمایندگی فرهنگ آران

در سال ۱۳۲۵ش/۱۹۴۶م. بخش آران طبق پیشنهاد شماره ۷۸۶۸ وزارت کشور به هیات وزیران از مجموع روستاهای آران، بیدگل، نوش آباد و کویرات تشکیل شد. (روزنامه عصر امید (۲۳)، ص ۲). بعد از تاسیس بخش و گسترده بود نرسیدگی به امور مدارس، لزوم وجود نمایندگی فرهنگ در این منطقه احساس گردید. لذا در حدود سال ۱۳۳۰ش/۱۹۵۱م. نمایندگی فرهنگ آران با کوشش‌های جواد بنی طبا در دبستان بونصر شیبانی تاسیس گردید و سپس به ساختمانی مجاور دبستان نقل مکان کرد. بعد از جواد بنی طبا افراد ذیل به ترتیب نمایندگی فرهنگ آران را برعهده داشتند: ۲- عارف ۳- خدیوی ۴- کریم ۵- پاکدامن ۶- ظهیری ۷- مخبر ۸- عربی ۹- ثنایی ۱۰- ماجدی ۱۱- به نژاد.

در سال ۱۳۵۴ش/۱۹۷۶م. نمایندگی فرهنگ آران از کاشان جدا و به صورت مستقل و تحت نام «اداره آموزش و پرورش منطقه آران و بیدگل» زیر نظر استان مرکز قرار گرفت و در آذر ماه این سال احمد دبیری به عنوان رئیس آموزش و پرورش منطقه آران و بیدگل منصوب شد. بعد از احمد دبیری، آقایان شیرزاد و شوشتری ریاست آموزش و پرورش منطقه آران و بیدگل را تا سال ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. به عهده داشتند. بعد از انقلاب تاکنون نیز افراد ذیل ریاست اداره آموزش و پرورش منطقه آران و بیدگل را برعهده داشته اند:

صدری ۲- واعظی ۳- لاجوردی ۴- زمانی ۵- محمد اسلامی ۶- علی محمد الماسی ۷- مسلم مکاری نژاد.

۱-۱-۲) نمایندگی فرهنگ نطنز

این نمایندگی احتمالاً قدیمی‌ترین نمایندگی فرهنگ کاشان بوده است و علت ایجاد آن را در اواخر دهه ۱۳۲۰ش/اوایل دهه ۱۹۴۰م. بایستی در دوری راه نطنز تا کاشان و پراکنش روستاهای دارای مدرسه در این منطقه دانست. در سال ۱۳۲۶ش/۱۹۴۷م. حدود ۱۰ مدرسه در این منطقه وجود داشت که فاصله بین آنها زیاد بود و لزوم وجود مرکزی را برای سروسامان دادن به اوضاع آن ایجاب می‌کرد؛ دبستان‌هایی مانند سعدی بادرود، فیاض خالد آباد، فیض طرق، سپهر، حکیم نظامی و مولوی نطنز، رازی برزود، منوچهری چیمه‌رود، دانشوری ایبانه و... زیر نظر نمایندگی نطنز قرار داشتند. نمایندگی نطنز تا زمان جدایش از کاشان زیر نظر اداره فرهنگ کاشان فعالیت می‌کرد. بخش نطنز در سال ۱۳۳۷ش/۱۹۵۸م. از شهرستان کاشان جدا و به صورت شهرستان مستقلی درآمد و نمایندگی آن نیز به شکل اداره ارتقا یافت.

۱-۱-۳) نمایندگی فرهنگ قمصر

در سال ۱۳۱۲ش/۱۹۳۳م. اولین مدرسه در قمصر به نام دبستان قمصر شروع به کار نمود. دبستان قمصر در سال ۱۳۲۷ش/۱۹۴۸م. به دبستان ۱۵ بهمن قمصر نامیده شد. این آموزشگاه تا سال ۱۳۲۶ش/۱۹۴۷م. به صورت مستقیم زیر نظر اداره معارف و بعد فرهنگ کاشان اداره می‌شد. در سال ۱۳۲۶ش/۱۹۴۷م. نمایندگی آموزش و پرورش قمصر به سرپرستی یحیی منصوری در دبستان ۱۵ بهمن قمصر که منصوری مدیرش بود تاسیس شد. وی تا سال ۱۳۲۸ش/۱۹۴۹م. نمایندگی را عهده‌دار بود. از سال ۱۳۲۸ش/۱۹۴۸م. تا ۱۳۳۰ش/۱۹۵۰م. عباس یاقوتی و از سال ۱۳۳۱ش/۱۹۵۱م. تا ۱۳۳۱ش/۱۹۵۲م. عباس خادم‌الفقرا نماینده بودند و از سال ۱۳۳۱ش/۱۹۵۲م. تا ۱۳۴۱ش/۱۹۶۲م. منصور حسینیان به تناوب نماینده بود و در بین دوره نمایندگی حسینیان افرادی همچون عباس بنی‌آدم، جواد ملکی و حسام‌الدین نوابی نیز چندی تصدی نمایندگی را داشتند. از سال ۱۳۴۵ش/۱۹۶۶م. تا سال ۱۳۴۹ش/۱۹۷۱م. عباس طباطبائی نماینده آموزش و پرورش در بخش قمصر بود و از ۱۳۴۹/۶/۲۹ش تا ۱۹۷۰/۹/۲۰م. مرتضی فطرت متصدی نمایندگی بخش قمصر می‌شود و این سمت را تا سال ۱۳۵۸ش/۱۹۷۹م. عهده‌دار بود.

نمایندگی قمصر تا سال ۱۳۳۶ش/۱۹۵۷م. به غیر از محدوده روستاهای جوشقان، آذران، ورکان، رباط ترک و چقاده کلیه روستاهای بخش قمصر (بخش کوهستانی کاشان) را دربرمی گرفت. در این سال مدارس آذران، ورکان و منطقه شمال برزک شامل تجربه، پنداس و قاهر هم زیر نظر نمایندگی قمصر درآمدند. در سال ۱۳۴۵ش/۱۹۶۶م. با لغو نمایندگی جوشقان کلیه مدارس روستاهای کوهستانی کاشان زیر نظر نمایندگی قمصر قرار گرفتند.

محل نمایندگی از ابتدا تا سال ۱۳۵۸ش/۱۹۷۹م. در محل دبستان ۱۵ بهمن قرار داشت. دبستان ۱۵ بهمن قمصر تا سال ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م. به صورت مختلط اداره می‌شد و در این سال به شکل پسرانه درآمد و دانش آموزان دختر به دبستان شیر و خورشید که در سال ۱۳۳۵ش/۱۹۵۶م. ساخته شده بود نقل مکان کردند. البته به غیر از این دو مدرسه یک مدرسه ابتدائی هم در منزل شخصی به نام حق‌دوست ساخته شده بود که بعدها با ساخته شدن دبستان بابائیان این مدرسه به محل دبستان جدید نقل مکان کرد. داستان ساخته شدن مدرسه بابائیان در قمصر از لطایف تاریخ می‌باشد. با این توضیح که در جریان سوء قصد به جان محمدرضا پهلوی در ۲۱ فروردین ۱۳۴۴ش/ ۱۰ آوریل ۱۹۶۵م. در کاخ مرمر، ضارب، جان نثار شاه و گردانندگان این حادثه از کاشانی‌ها بودند. ضارب رضا شمس‌آبادی اهل نوش‌آباد کاشان بود. استوار بابائیان که با پریدن جلو محمدرضا شاه، جان خود را فدا نمود اهل قمصر بود و از گرداندن کاشانی این حادثه می‌توان به احمد کامرانی و حسن شریف اشاره نمود. بعد از وقوع این حادثه و کشته شدن بابائیان شاه دستور داد تا مدرسه‌ای را در قمصر به نام جان نثار بنیان گذارند و در ضمن تمام امکانات مادی موجود را از نوش آباد دریغ نمود و حتی هویت این بخش تا چند سال قبل مشخص نبود و به صورت یکی از محلات آران و بیدگل به حساب می‌آمد.

بعد از پیروزی انقلاب نام مدرسه بابائیان از نام جان نثار شاه به نام ضارب تغییر نام یافت و شمس‌آبادی نام گرفت. از دیگر مدارس قمصر می‌توان از دبستان لاجوردی که در سال ۱۳۵۳ش/۱۹۷۵م. افتتاح گردید نام برد.

اولین کلاسهای دبیرستان قمصر در سال ۱۳۴۵ش/۱۹۶۶م. با ۴۵ شاگرد در مدرسه شیر و خورشید دایر شد و این کلاس‌ها در سال ۱۳۵۵ش/۱۹۷۶م. به محل دبستان لاجوردی نقل مکان کرد و نخستین دبیرستان مستقل قمصر را به وجود آورد. البته در سال ۱۳۴۵ش/۱۹۶۶م. به کمک فطرت در منزل راهب یک دبیرستان خصوصی شبانه نیز دایر شده بود.

از فعالیتهای نمایندگی آموزش و پرورش قمصر در دهه ۱۳۵۰ش/دهه ۱۹۷۲م. می‌توان به افتتاح ۲ باب مدرسه راهنمایی در سال‌های ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. و ۱۳۵۱ش/۱۹۷۳م. و ایجاد دبیرستان نیاسر در سال ۱۳۵۶ش/۱۹۷۷م. اشاره نمود. فطرت در دوران نمایندگی خود سعی نمود با توجه به پراکندگی محلات مختلف قمصر برای هر محله یک دبستان به وجود آورد که با توجه به کمی دانش‌آموز محلات این کار بر روی کیفیت آموزش تأثیر منفی گذاشت و کلاس‌های مدارس به شکل چند پایه درآمد، یعنی دانش‌آموزان کلاس‌های اول و دوم و سوم و یا حتی بیشتر در یک کلاس جمع می‌شدند و معلم یک ربع برای دانش‌آموزان کلاس اول، ۲۰ دقیقه برای دانش‌آموزان کلاس دوم و ۱۰ دقیقه برای دانش‌آموزان کلاس سوم درس می‌گفت و این کار تأثیر نامطلوبی بر روی کیفیت تعلیم و تربیت دانش‌آموزان می‌گذاشت. هم اکنون (شهریور ۱۳۸۲ش/سپتامبر ۲۰۰۳م.) ساختار آموزش و پرورش قمصر به صورت نمایندگی و زیر نظر مدیریت آموزش و پرورش کاشان اداره می‌شود.

۱-۴ (۱۰-۱) نمایندگی فرهنگ میمه

در سال ۱۳۲۹ش/۱۹۵۰م. نمایندگی فرهنگ کاشان با سرپرستی محمد واعظ قمصری در بخش میمه تأسیس شد. دبستان‌های صبای جوشقان، سنایی کامو و جمشید میمه زیر نظر این نمایندگی قرار داشتند. در سال ۱۳۳۱ش/۱۹۵۲م. روستاهای کامو و جوشقان از نمایندگی میمه جدا شدند و حوزه کار نمایندگی میمه محدودتر گردید. در خرداد ۱۳۳۶ش/ مه - ژوئن ۱۹۵۷م. بخش میمه از شهرستان کاشان جدا و به تابعیت شهرستان اصفهان درآمد و نمایندگی آموزش و پرورش آن نیز جزء یکی از نمایندگی‌های اداره فرهنگ اصفهان قرار گرفت.

۱-۵ (۱۰-۱) نمایندگی فرهنگ جوشقان

نمایندگی فرهنگ جوشقان در سال ۱۳۳۱ش/۱۹۵۲م. به سرپرستی آقای شفیع جوشقانی به وجود آمد. حوزه نمایندگی جوشقان شامل محدوده روستاهای جوشقان و کامو و چند روستای کوچک اطراف آن می‌گردید. دهستان جوشقان که به همراه میمه در سال ۱۳۳۶ش/۱۹۵۷م. جزء محدوده سیاسی شهرستان اصفهان درآمده بود در سال ۱۳۳۷ش/۱۹۵۸م. بار دیگر از بخش میمه شهرستان اصفهان جدا شد و به شهرستان کاشان پیوست. نمایندگی فرهنگ جوشقان تا سال ۱۳۴۵ش/۱۹۶۶م. به رتق و فتق امورات منطقه می‌پرداخت و در این سال نمایندگی جوشقان منحل و تمام مدارس روستاهای زیر مجموعه آن زیر نظر نمایندگی بخش قمصر قرار گرفتند.

لازم به ذکر است که نمایندگی‌های فرهنگ در این دوره ساختار اداری خاصی نداشتند و بسیار محدود و اکثراً شامل یک اتاق در یک مدرسه ابتدائی می‌گردیدند و نماینده فرهنگ هم واسطه‌ای بین اداره فرهنگ کاشان و مدارس عمل می‌کرد و بخشنامه‌ها و نامه‌های اداری را جابجا می‌نمود. البته وظایف نماینده فرهنگ بسته به وسعت و تعداد مدارس تحت نظرش متفاوت بود و یک نفر نماینده فرهنگ جوشقان با یک نفر نماینده فرهنگ آران را از نظر حجم کار و وظایف نبایستی در یک ردیف قیاس نمود.

۱۱) شوراهای آموزش و پرورش منطقه‌ای

به دنبال گزارش‌ها و انتقادات از تمرکز امور در تهران و در مسیر انقلاب اداری و آموزشی در ایران در دهه ۱۳۴۰ ش. / دهه ۱۹۶۰ م. قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش منطقه‌ای تهیه شد و به تصویب مجلس رسید. هدف از تشکیل شوراهای منطقه‌ای عبارت بود از:

تجهیز منابع محلی و تشویق مردم به شرکت در سرمایه‌گذاری برای توسعه فعالیت‌های منطقه خود. ۲- فیصله یافتن امور شهرستان‌ها در محل و جلوگیری از تراکم امور و مسایل در مرکز.

۳- تعیین اولویت‌های محلی در برنامه فعالیت‌های منطقه‌ای. ۴- مشارکت مردم در امور محلی مربوط به خود. ۵- کمک به تسریع در رشد اجتماعی مردم برای استفاده از خدمات عمومی. (حزب ایران نوین، ۱۳۵۰، ص ۲۴).

شهرستان‌های داخل هر استان با تشکیل شوراهای آموزش و پرورش منطقه‌ای از لحاظ اداری و مالی استقلال پیدا می‌کردند ولی نظارت و راهنمایی و رزשיابی و گزارش‌گیری مدیران و رؤسای کل آموزش و پرورش استان‌ها کماکان ادامه پیدا می‌کرد. (ساکما: ۲۹۷/۳۶/۴۴/۱) در شورا نماینده آموزگاران و دبیران شامل یک نفر مدیر دبستان، یک نفر مدیر دبیرستان و بعدها یک نفر مدیر مدرسه راهنمایی و یک نفر رئیس هنرستان عضویت داشتند که با رأی رؤسای مدارس مزبور انتخاب می‌شوند. افراد پیش گفته همراه با معتمدین محلی که از طریق رای‌گیری عمومی انتخاب می‌گردیدند، افراد منتخب شورا بودند غیر از این افراد، شهردار، رئیس انجمن شهر و شهرستان و استان، رئیس دارایی، رئیس دانشگاه محل، نمایندگان از تعاون و امور روستا و ادارات بهداشتی و اتاق‌های بازرگانی و صنایع و رئیس آموزش و پرورش که گرداننده امور بود، عضویت داشتند. شوراهای از نظر مالی اختیارات خوبی داشتند که عبارت بود از: تصویب بودجه، نقل و انتقال اعتبارات از فصول مختلف بودجه در حد کافی و تعیین و تکلیف صرفه‌جویی‌ها و نظارت بر امور ساختمانی، خرید و فروش اموال منقول و غیر منقول، قبول هدایا از جانب خیرین، پیشنهاد اخذ عوارض خاص آموزش و پرورش، البته در مورد اخذ عوارض تصویب نهایی آن موکول به نظر انجمن شهر و وزارت کشور بود. از لحاظ اداری شورا می‌توانست به استخدام افراد از محل اعتبارات خصوصی شورا و پرداخت مزایا برای جلب و جذب معلمان مورد نیاز بپردازد. شورا در مورد مقررات آموزشی اختیاری نداشت. و تمام برنامه‌ریزی‌ها و دستورالعمل‌ها بایستی از وزارت به ادارات ابلاغ گردد و شورا تنها می‌توانست در افتتاح یا انحلال مدرسه دولتی و غیردولتی و نامگذاری مدارس و مسائلی از این دست اظهار نظر نماید. معلمان و کارکنان ادارات آموزش و پرورش کماکان مستخدم دولت بودند و ترفیع و انتخاب و استخدام و پرداخت هرگونه مزایا از اعتبارات دولتی و نقل و انتقال و تفویض مسئولیت‌های اداری یا آموزشی در اختیار وزارتخانه و ادارات تابعه بود. (نواب، ۱۳۷۲، ص ۱۳۳).

۱-۱) تشکیل شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان

قانون شوراهای منطقه‌ای آموزش و پرورش در سال ۱۳۴۹ ش/ ۱۹۷۱ م. اجرا گردید و در مهرماه همان سال کاشان هم یکی از ۵۱ شهرستان و فرمانداری کلی بود که در ابتدای اجرای این قانون، شورا در آن تشکیل شد. (ساکما: ۲۹۷/۳۶/۴۴/۲) در نخستین جلسه شورای منطقه‌ای کاشان در تاریخ ۲۶ مهر ۱۳۴۹ ش/ ۱۸ اکتبر ۱۹۷۰ م. تشکیل شد و به منظور انتخاب هیأت رئیسه و اعضای کمیسیون‌ها رای‌گیری و افرادی به شرح جدول ذیل انتخاب گردیدند:

جدول شماره (۱۲) اعضای نخستین شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان

ردیف	سمت در شورا	سمت در شهرستان	نام و نام خانوادگی
۱	رئیس شورا	—	محمود صلاحی کاشان
۲	نائب رئیس شورا	رئیس شورای داوری	جواد عطاریها
۳	عضو شورا	رئیس انجمن شهرستان	محمد کاظم شبیانی
۴	عضو شورا	رئیس دارائی	امیر قلی ارشدی
۵	عضو شورا	مدیر عامل کارخانجات کاموا	محمد فقیهی
۶	عضو شورا	رئیس بیمارستان شیر و خورشید	دکتر احمد انصاری
۷	عضو شورا	شهردار	حسنعلی نوائی فرد
۸	عضو شورا	کارمند بازنشسته وزارت دارائی	حسین اکبری
۹	عضو شورا	محمد عراقی	رئیس اتاق بازرگانی

۱۰	عضو شورا	رئیس انجمن شهر	علی محمد اصفهانیان
۱۱	جواد بنی کاظمی	بازرگان	عضو شورا
۱۲	عضو شورا	رئیس خانه فرهنگ روستائی	جواد بنی کاظمی
۱۳	عضو شورا	منتخب روسای دبستانها	مرتضی همایونفال
۱۴	دبیرشورا	رئیس اداره آموزش و پرورش	ابوالقاسم امیر شاهی

ماخذ: حبیب‌الله نظری‌زاده، شورای آموزش و پرورش منطقه ای کاشان، بی‌نا، بی‌جا، ۱۳۵۱، ص ۱۶

شورای منطقه‌ای کاشان دارای دو کمیسیون مالی و آموزشی بود.

اعضاء کمیسیون مالی شورا عبارت بودند از ۱- امیر قلی ارشدی ۲- جواد عطارها ۳- حسین اکرمی ۴- محمود صلاحی. اعضاء کمیسیون آموزشی عبارت بودند از ۱- محمود صلاحی ۲- احمد انصاری ۳- اکبر قدرت الهی ۴- مرتضی همایونفال. (ساکما: ۲/۴۴/۳۶/۲۹۷)

شورای آموزش و پرورش منطقه ای شهرستان کاشان تا پایان سال ۱۳۵۰ ش/۱۹۷۳ م در طول یک سال و نیم طی ۲۹ جلسه با پنج کمیسیون آموزشی و هشت کمیسیون مالی اقدامات زیادی در زمینه پیشرفت آموزش و پرورش انجام داد. تشکیل شورا گامی بسیار مثبت در جهت بومی کردن آموزش و پرورش و عدم تمرکز امور بود.

۱-۱-۱) فعالیت‌های آموزشی شورا

فعالیت‌های آموزشی شورا طی سال تحصیلی ۱۳۴۹-۱۳۵۰ و ۱۳۵۱-۱۳۵۰ عبارتند از :

- ۱- تشکیل شورای ماهانه مدیران و رؤسای مدارس به منظور تبادل نظر و هماهنگ نمودن فعالیتهای آموزشی
- ۲- تشکیل کلاس‌های کارورزی برای آموزگاران کلاس‌های پنجم ابتدایی در شهر و روستاهای کاشان به منظور آشنایی معلمان به روش‌های جدید آموزش.
- ۳- تشکیل جلسه برای تأمین احتیاجات دبیرستان‌های دخترانه از نظر دبیر لیسانسه زن. بدین منظور مزایایی معادل ماهیانه ۵۰۰۰ ریال تعیین نمود که در سال تحصیلی ۱۳۵۱-۱۳۵۰ همه ماهه به چهار نفر از دبیران لیسانسه علوم از محل عواید شورا پرداخت می‌شد.
- ۴- به منظور تأمین کمبود آموزگار، شورا از اعتبارات خود در سال تحصیلی ۱۳۴۹-۱۳۵۰ بیست نفر و در سال تحصیلی ۱۳۵۱-۱۳۵۰ شانزده نفر استخدام و به هریک از آنها چهار هزار ریال حقوق پرداخت نمود.
- ۵- اقدام برای واگذاری ۴۸۷۰۲ متر مربع زمین از طرف مردم و مؤسسات جدید جهت احداث ساختمان‌های آموزشی.
- ۶- تهیه مقدمات برای احداث ساختمان آزمایشگاه مرکزی جهت استفاده کلیه دانش‌آموزان دبیرستان‌ها.
- ۷- تشکیل شرکت تعاونی مسکن فرهنگیان به منظور ایجاد خانه‌های سازمانی برای کلیه فرهنگیان کاشان.
- ۸- تشکیل انجمن دبیران دبیرستان‌ها در رشته‌های مختلف.
- ۹- ترتیب دادن مسابقات در سی کلاسهای ابتدایی و متوسطه و تشویق دانش‌آموزان ممتاز.
- ۱۰- به منظور ایجاد رفاه معلمان، شورای آموزش و پرورش منطقه‌ی موفق شد مقدار ۶۲۰۰۰ متر مربع زمین از سازمان آبادی و مسکن و ۲۵۰۰۰۰ متر مربع زمین از اشخاص فرهنگ دوست برای احداث ساختمان خانه‌های سازمانی فرهنگیان دریافت و مقدمات واگذاری زمین‌ها به فرهنگیان را فراهم آورد.
- ۱۱- اقدام به منظور تهیه مقدمات تأسیس شعبه مدرسه عالی ترجمه زبان‌های خارجی و انستیتو تکنولوژی به وسیله افراد فرهنگ دوست.
- ۱۲- اعلام آمادگی شورا برای پیاده کردن قانون تعلیمات اجباری در سال تحصیلی ۱۳۵۲-۱۳۵۱ در سطح شهر کاشان.
- ۱۳- تشکیل ۳۳ باب کلاس از گروه سنی ۶ تا ۱۲ سال با ۲۹۴ نفر در امر مبارزه با بیسوادی.
- ۱۴- تکمیل ساختمانهای مورد نیاز هنرستان صنعتی و تجهیز آن.
- ۱۵- تهیه لوازم و تجهیزات واحدهای آموزشی و اداره آموزش و پرورش و خرید کلیه وسایل مدارس نوساز مقارن با جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی.
- ۱۶- ایجاد کارگاه‌های لازم در مدارس راهنمایی تحصیلی و تهیه و تحویل وسایل کارگاهی و آزمایشگاهی مورد نیاز و تأسیس کارگاه مرکزی فنی و حرفه‌ای برای مدارس مزبور.

۱۷- تشکیل کلاس‌های تابستانی تقویتی برای مدارس راهنمایی.

۱۸- تشکیل شورای تحقیق و بررسی برنامه‌های درسی.

۱۹- ایجاد کلاس‌های تقویتی جهت دانش‌آموزان معاود عراقی. (نظری‌زاده، ۱۳۵۱، صص ۱۷-۱۸)

۲-۱-۱۱) فعالیت‌های مالی

فعالیت‌های مالی شورا در سال تحصیلی ۱۳۴۹-۱۳۵۰ و ۱۳۵۰-۱۳۵۱ عبارتند از:

۱- شورا برای تأمین منابع مالی مصوبه‌هایی تصویب کرد که به موجب آن مبالغ زیر برای تأمین منابع مالی آموزش و پرورش اخذ می‌شد:

(۱-۱) از هر زائر خانه خدا ۵۰۰ ریال.

(۱-۲) از داوطلبان اخذ گواهینامه رانندگی پایه دو شخصی ۲۰۰ ریال.

(۱-۳) برای شماره‌گذاری اتومبیل شخصی و سواری ۱۵۰ ریال.

(۱-۴) برای شماره‌گذاری کامیون ۳۰۰ ریال.

(۱-۵) برای شماره‌گذاری دوچرخه ۱۰ ریال.

(۱-۶) برای شماره‌گذاری موتورسیکلت ۲۰ ریال.

(۱-۷) برای صدور پروانه ساختمانی ۴۰ ریال.

(۱-۸) از سینماها ماهیانه هریک ۱۰۰۰ ریال.

(۱-۹) از متقاضیان تأسیس کلاس‌های شبانه آزاد ۱۰۰۰ ریال.

(۱-۱۰) برای تجدید پروانه کلاس‌های شبانه آزاد ۵۰۰ ریال.

(۱-۱۱) از متقاضیان تأسیس دبستان ملی ۵۰۰۰ ریال.

(۱-۱۲) از متقاضیان تأسیس دبیرستان ملی ۱۰۰۰۰ ریال.

کل درآمد شورا تا پایان سال ۱۳۵۰ ش/۱۹۷۳ م. از محل منابع فوق بالغ بر ۱۲۷۷۹۱۱ ریال بود.

۲- موافقت با پرداخت پاداش معلمان ممتاز.

۳- اعطاء جوایز و پاداش به مدیران و معلمان موفق در امر پیکار با بیسوادی.

۴- پرداخت کلیه دیون سنواتی معلمان و اشخاص از سال ۱۳۲۹ ش/۱۹۵۰ م. تا سال ۱۳۵۰ ش/۱۹۷۲ م. که مدارک آن موجود بود از محل صرفه‌جویی‌های سال ۱۳۴۹ ش/۱۹۷۱ م..

۵- رسیدگی و تصویب بودجه و ترازنامه دبیرستان‌های دولتی، ملی و هنرستان‌ها.

۶- موافقت با پرداخت پانصد هزار ریال از محل صرفه‌جویی‌های سال ۱۳۴۹ ش/۱۹۷۱ م. برای خرید میز و نیمکت مورد نیاز آموزشگاه‌ها.

۷- موافقت با پرداخت حقوق و مزایای متعلقه کارکنان حوزه آموزش و پرورش.

۸- موافقت با پرداخت پانصد هزار ریال از محل صرفه‌جویی به منظور تکمیل ساختمانهای واحدهای آموزشی. (نظری‌زاده، ۱۳۵۱، صص ۲۰-۲۱).

۳-۱-۱۱) عملکرد شورا در جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی

با برپایی جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی در سراسر کشور و اختصاص یافتن بودجه‌هایی برای برگزار کردن این جشن‌ها، شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان هم اقداماتی را در این زمینه به عمل آورد که اهم آن عبارتند از:

۱- افتتاح آموزشگاه‌هایی به شرح ذیل :

(۱-۱) دبستان عادی کمال‌الملک با متراژ ۱۵۷۰ متر مربع و ۴۱۰ متر زیر بنا.

(۱-۲) مدرسه راهنمایی ملافتح‌الله با متراژ ۷۰۰۰ متر مربع و ۴۶۴ متر زیر بنا.

(۱-۳) دبیرستان دخترانه شاه‌عباس کبیر با متراژ ۵۲۰۰ متر مربع و ۸۰۰ متر زیر بنا در دو طبقه.

(۱-۴) سالن اتوماتیک هنرستان صنعتی با متراژ ۵۴۰ متر مربع و ۵۴۰ متر زیر بنا.

(۱-۵) مدرسه راهنمایی دخترانه ابن‌سینا با متراژ ۳۰۰۰ متر مربع زیر بنا.

(۱-۶) مدرسه راهنمایی دخترانه سید ابوالرضا با متراژ ۳۰۰۰ متر مربع و ۴۶۴ متر زیر بنا.

(۱-۷) دبستان عادی پسرانه محسنی آراسته با متراژ ۳۵۰۰ متر مربع و ۴۱۰ متر زیر بنا.

(۱-۸) دبستان عادی مختلط منشی با متراژ ۲۰۰۰ متر مربع و ۴۱۰ متر زیر بنا.

(۱-۹) دبستان عادی فاضل‌نراقی با متراژ ۱۵۰۰ متر مربع و ۴۱۰ متر زیر بنا.

۱۰-۱) دبستان راهنمایی پسرانه آران با متراژ ۸۰۰۰ متر مربع و ۴۶۴ متر زیر بنا.

۱۱-۱) دبستان عادی میرعماد بیدگل با متراژ ۲۰۰۰ متر مربع و ۴۱۰ متر زیر بنا.

۱۲-۱) دبستان عادی علامه فیض قمصر با متراژ ۲۵۰۰ متر مربع و ۲۵۰ متر زیر بنا.

۱۳-۱) دبستان عادی انوری قهرود با متراژ ۶۰۰ متر مربع و ۲۰۰ متر زیر بنا.

۱۴-۱) تکمیل سه باب کلاس در دبستان یثربی با متراژ ۲۵۰ متر مربع و ۲۵۰ متر زیر بنا.

۲- تشکیل مجالس سخنرانی در دبیرستان‌ها پیرامون جشن‌های ۲۵۰۰ ساله.

۳- انتشار نشریه

۴- نامگذاری مدارس ساخته شده.

۵- ایجاد زمین ورزش برای دبستان محمد رضاشاه، یثربی، دبیرستان دخترانه، دبستان کمال‌الملک، مدرسه راهنمایی شاه عباس کبیر، مدرسه راهنمایی ملا فتح الله، خاوری، دبستان محسنی آراسته، منشی کاشانی، فاضل نراقی.

۶- ساختمان جایگاه ورزشی تربیت بدنی.

۷- ایجاد پیست دو و میدانی. (نظری زاده، ۱۳۵۱، صص ۱۹-۲۰).

فعالیت شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان به اندازه‌ای خیره کننده بود که در ۲۰ خرداد ۱۳۵۰ ش. ۱۰/ ژوئن ۱۹۷۱ م. دکتر فرخ رو پارسای وزیر آموزش و پرورش در هفدهمین جلسه شورا شرکت نمود و از مؤسسات آموزشی کاشان دیدن کرد. عضویت در شورای آموزش و پرورش کاشان انتخابی بود و این انتخابات همزمان با انتخابات انجمن شهر و شهرستان برگزار می‌شد. در انتخابات سال ۱۳۵۱ ش/ ۱۹۷۳ م. محمد فقیهی نراقی، حاج محمود صلاحی، سید ابوالقاسم حسام، حسین امینی، محمد اصفهانیان و فاطمه آذربایجانی انتخاب شدند. (روزنامه شفق کاشان ۲۴/۱۱۵۳)، ص ۱).

عملکرد شورای منطقه‌ای آموزش و پرورش کاشان با توجه به دلسوز بودن اعضای شورا و انتخاب شدن آنها از سوی مردم و نیز کشانده شدن مشکلات آموزش و پرورش به کل شهرستان و کمک همگانی در حل آنها، مثبت ارزیابی می‌شود؛ زیرا در مورد اخیر کلیه افراد مسئول در شهرستان که دارای نفوذ و امکاناتی بودند همچون شهردار و .. عضو شورا بودند.

عملکرد شورا در زمینه مالی بسیار چشمگیر بود زیرا همانطور که گذشت از محل صرفه‌جویی‌های یک سال کارهای عمرانی و خریدهای زیادی را انجام می‌دادند. خریدهای صورت گرفته از طریق شورا با توجه به قیمت‌های روز و از طریق کدخدانمنشی و بدون وجود مقررات دست و پاگیر اعم از استعلام و مناقصه و ... و با حسن نیت انجام می‌گرفت و جدیت می‌شد که بهترین و ارزاترین کالاها تهیه شود. یکی دیگر از مزایای تشکیل شورا در شهرستان کاشان این بود که اداره آموزش و پرورش کاشان از نظر مسائل مالی و اداری مستقل گردید و از این جهت ارتباط کمتری با مرکز استان داشت و باعث می‌شد که کارهای اداری در خود شهر جواب داده شود و نیازی به مسافرت فرهنگیان جهت کارهای خود به مرکز استان نباشد. در اواخر حکومت پهلوی که سایه سیاست روی کلیه امورات کشور افکنده شده بود، در شوراهای آموزش و پرورش هم سعی شد که افراد سیاسی وابسته به احزاب حکومتی به کار گرفته شوند. به خصوص در آخرین دوره انتخابات شوراها که در تابستان ۱۳۵۵ ش. ۱۹۷۷ م. به انجام رسید. اما در کاشان باز هم افرادی که انتخاب گردیدند افرادی موجه و مورد قبول اهالی بودند؛ هرچند که تندباد حوادث انقلاب مجال و فرصت را از اینگونه افراد گرفت.

۱۲) مدارس جامع تعلیمات اسلامی

مؤسس مدارس جامع تعلیمات اسلامی در ایران شیخ عباسعلی اسلامی بود. وی در سال ۱۳۲۱ ش/ ۱۳۲۰ ق/ ۱۹۰۲ م. در سبزوار بدینا آمد و به تحصیل در حوزه‌های علمیه مشهد و نجف و سامرا پرداخت. در سامرا به هنگام تحصیل به آگهی برخورد نمود که در مورد مدرسه الواعظین هند بود. اسلامی که از مدت‌ها قبل به این فکر بود که تعلیمات نوین را با آموزه‌های اسلامی تلفیق نماید و صورت خاصی از آموزش و پرورش را ارائه دهد، درصدد برآمد با الهام از مدرسه الواعظین هند این مدارس را در ایران به وجود آورد.

وی جامعه تعلیمات اسلامی را در خردادماه ۱۳۲۲ ش. / مه - ژوئن ۱۹۴۳ م. به وجود آورد که به فعالیت‌های فرهنگی و دینی می‌پرداخت. در ماده ۵ اساسنامه جامعه آمده است: «تعلیم و تربیت اطفال و سایر افراد بوسیله تأسیس کودکانستان‌ها، دبستان‌ها، دبیرستان‌ها، مدارس عالییه و سایر مدارس فنی طبق موازین شرعی و تشکیل کلاس‌های اکابر و شبانه و روزانه و تهیه معلمین فاضل و کارآزموده. فعلاً برای داخله کشورولوی الاقتضاء برای سایر کشورها خواهد بود». (کلهر، بهار ۱۳۶۹، ص ۱۸۳)

جامعه کار خود را با دبستان جعفری شماره یک آغاز کرد و پس از گذشت ۳۰ سال به بیش از ۱۸۰ مدرسه و ۵۰۰۰۰ دانش آموز رسید. کتاب‌هایی که در مدارس جامعه تدریس می‌شد شامل دو دسته بودند: دسته اول کتب فنی و تخصصی مورد تصویب و تأیید وزارت آموزش و پرورش و دسته دوم کتاب‌های مربوط به آموزش اصول و عقاید دینی. (کریمی‌پور، ۱۳۸۰، ص ۸۹). کتاب‌های دسته اخیر به وسیله علی غفوری، محمدجواد باهنر و رضا برقی نوشته می‌شد. (کلهر، تابستان ۱۳۶۹، ص ۱۴۰) در مدارس جامعه به هر دانش آموز یک دفترچه ارتباط خانه و مدرسه می‌دادند که به گونه‌ای جالب و جذاب با توصیه‌های مذهبی و نکات دینی تزئین شده بود. تأکید بر اهمیت نماز و تشویق دانش‌آموزان به حفظ آیاتی از قرآن و نیز چند حدیث، همچنین ضرورت کسب نمره بالا خصوصاً نمره بیست از دیگر موضوعات مورد تأکید در کتابچه مذکور بود. انجام هر یک از مواد پیش گفته با اهدای جوایز با ارزش همراه بود. جامعه برای نشر افکار و تبلیغ مدارس خود مجله‌ای به نام مجله تعلیمات اسلامی منتشر می‌نمود. (دانش آشتیانی، ۱۳۳۱)

۱-۱۲) دبیرستان و مدرسه راهنمایی اسلامی (صلاحیان)

در سال ۱۳۳۴ش/۱۹۵۵م. تربیتی از وعظ معروف در سفر به کاشان خواستار ایجاد مدارس جامعه در شهر شد. مدرسه با کسب اجازه از آیت‌الله سیدعلی یتربی، با مدیریت شیخ محمود صلاحیان (صلاحی) در مسجد آقابزرگ افتتاح شد. در ابتدا دبستان و دبیرستان اسلامی با هم بودند ولی بعداً به واسطه ایجاد دوره راهنمایی و پاره‌ای از مسائل دیگر دبستان آن از راهنمایی و دبیرستان تفکیک شد و مدیریت مدرسه اخیر به عهده شخص صلاحیان قرار گرفت. مدارس جامعه تعلیمات اسلامی در کاشان به صورت هیأت مدیره اداره می‌شد و اعضای آن صادق‌پور، حاج آقا احسان، غفاری، شامخی و علاقمند بودند. (صلاحی، ۱۳۸۲)

مدیریت عامل مدارس برعهده صلاحیان بود. شیخ محمود صلاحی معروف به صلاحیان در سال ۱۳۰۸ش/۱۹۲۹م. در کاشان به دنیا آمد و در مدرسه گوهرمراد به مدیریت سیدمحمدیوسف رضوی و معلمی محقق واعظ و حجت زاده تحصیل نمود. در سال ۱۳۱۹ش/۱۹۴۱م. با افتتاح مدرسه علمیه در گذربابا ولی به دست خالصی‌زاده که در کاشان در تبعید بسر می‌برد صلاحیان به همراه ۳۰ نفر دیگر طلیه آن مدرسه شدند. صلاحیان در ۱۳۵۰ش/۱۹۵۵م. همراه سیدمحمد تسلطی برای استخدام در فرهنگ به تهران رفت و با معرفی سید ابوالقاسم کاشانی به استخدام درآمد.

در مدرسه صلاحیان دبیران مجربی مانند حسین رجبی، عباس بهنیا، انتظامی، غلامرضا احتشامی، حسن کاشانیان، فاضل، صاحب هنر، عرشی، چاووشی و فخاریان تدریس می‌کردند. (محسنی‌نیا، بی‌تا، ص ۳۲). بودجه مدارس اسلامی در کاشان از طریق تجار بازار کاشان تامین می‌شد.

در مدارس جامعه تعلیمات اسلامی در سراسر کشور به علت بی‌نیازی از کمک‌های مالی آموزش و پرورش در موارد متعدد مقررات و ضوابط آموزش و پرورش اجرا نمی‌گردید. طبق گزارش ساواک در این مدارس «به جای مسائل مذهبی و میهنی برنامه‌های ویژه مذهبی اجرا و دانش‌آموزان را با تعصبات خشک مذهبی پرورش می‌دهند، به این جهت دانش‌آموزان این مدارس پیوسته مورد توجه گروه‌های برانداز مذهبی بوده و این گروه‌ها به نحو مطلوبی از تعصبات مذهبی دانش‌آموزان استفاده می‌کنند.» (مراسان: ۱۹۱/۴۰، ص ۲۷۶)

از مواردی که همواره به مدارس اسلامی از جمله مدرسه صلاحیان از طرف حکومت فشار وارد می‌آمد، لزوم برگزاری مراسم پرچم و نیایش صبحگاهی بود که در مدارس سراسر کشور اجرا می‌گردید. در اکثر مدارس جامعه مراسم پیش گفته اجرا نمی‌شد و دانش‌آموزان دختر نیز با چادر به مدرسه می‌رفتند. (مراسان: ۱۹۵/۶، ص ۳۶) به لحاظ رعایت شئون اسلامی در مدرسه صلاحیان و نیز استفاده از دبیران و آموزگاران مجرب، بسیاری از خانواده‌ها مایل بودند که فرزندان‌شان در این مدرسه تحصیل نمایند تا این که در مدارس دولتی مختلط به کسب دانش بپردازند.

در سال ۱۳۵۴ش/۱۹۷۶م. چون صلاحیان حاضر نشد که در ۱۵ بهمن در مراسم دعا برای رفع خطر از جان شاه! شرکت نماید، به موجب نامه محرمانه‌ای به آموزش و پرورش در زمان ریاست ستوده، بازنشسته شد و حکم بازنشستگی او را هم بلافاصله صادر کردند. از دلایل بازنشستگی پیش از موعد وی همکاری‌اش با فدائیان اسلام ذکر شده است. البته نوع تعلیم و تربیت در این گونه مدارس با تفکر فدائیان اسلام همخوانی زیادی داشت و از این جهت همکاری بین آنها وجود داشت. لذا ساواک نسبت به این مدارس و دانش‌آموزان و معلمان آن حساسیت زیادی به خرج می‌داد.

به دنبال شروع اعتراضات و تظاهرات‌های مردم و ترس از فعالیت‌های دوباره فدائیان اسلام دستور فشار وارد آوردن بر مدارس اسلامی صادر شد و این فشار ابتدا در شهرستان‌ها نمود یافت که یک مورد از آن حکم بازنشستگی صلاحیان می‌باشد. یک مورد دیگر از فشارها لزوم استفاده مدارس جامعه از معلمان برگزیده وزارت فرهنگ بود که باعث می‌شد جو این مدارس از حالت مذهبی بدرآید. مدارس جامع تعلیمات اسلامی در کاشان پس از پیروزی انقلاب اسلامی منحل گردید.

۱۳) تأمین ساختمان مدارس

تا قبل از ۱۳۲۰ش/۱۹۴۲م. اکثر مدارس که در شهرستان کاشان ساخته شد اکثراً به وسیله افراد خیر محلی و یا به کمک بودجه وزارت معارف بود و یا هر دو به کمک یکدیگر. بدین صورت که زمین مدرسه را مردم می‌دادند و ساختمان به وسیله وزارت ساخته می‌شد. بعد از سال ۱۳۲۰ش/۱۹۴۲م. و به خصوص از اوایل دهه ۱۳۲۰ش/ دهه ۱۹۴۲م. که جنب و جوش آبادانی در سراسر کشور به وجود آمده بود، تقاضاهای فراوانی از سوی مردم برای ایجاد مدرسه در روستاها وجود داشت؛ زیرا داشتن مدرسه در روستا به نوعی برتری آن روستا را نسبت به روستاهای اطراف نشان می‌داد. این حالت کمی رقیق‌تر در شهر کاشان هم وجود داشت. اهالی محلاتی که در آنها دبستان ایجاد نشده بود خواهان ایجاد مدرسه در محله خود بودند. (روزنامه ندای کاشان ۱(۱۶)ص ۴). بررسی عریضی که افراد به مجلس شورای ملی در این زمان نوشته‌اند نشان می‌دهد که تقاضاهایی برای احداث مدرسه به خصوص در روستاها وجود داشته است.

دولت با توجه به تقاضاهای گسترده در مورد احداث مدارس در سراسر کشور و نامناسب بودن ساختمان‌های اجاره‌ای از نظر رعایت اصول بهداشتی و تربیتی در ۱۳۲۲ش/۱۹۵۳م. لایحه ایجاد و تهیه ساختمان‌های مدارس را در ۵ ماده به تصویب رساند که شرایط احداث مدرسه را تسهیل می‌نمود و در این زمینه وظایفی را برعهده وزارت دارایی و شهرداری‌ها قرار می‌داد به خصوص در مورد شهرداری‌ها، دولت، شهرداری‌ها را موظف کرده بود که علاوه بر ۵٪ درآمد شهرداری که بایستی به امور فرهنگی اختصاص یابد، باید عوارضی هم جهت ساختمان‌های مدارس اخذ و به حساب فرهنگ واریز نمایند. (ساکما: ۲۹۷/۳۹/۱۲۷/۳).

دبستان محمدرضاشاه پهلوی در شهر کاشان در سال ۱۳۲۲ش/۱۹۵۳م. از محل درآمد ۵٪ شهرداری احداث گردید. زمین این دبستان در اراضی بایر محله سرسنگ از طرف شهرداری کاشان به فرهنگ واگذار شد. کل هزینه ایجاد این دبستان ۴۱۱۸۰۹ ریال و ۳۵ دینار می‌باشد. (ساکما: ۲۹۷/۳۹/۱۲۷/۳). تأمین هزینه‌های ساختمان مدارس از محل ۵٪ عواید شهرداری سهم فرهنگ منبع درآمد محلی قابل اتکایی بود که مخارج بنای مدارس جدید از این محل تأمین می‌گردید. شهرداری مبلغ ۵٪ را از محل عوارض ساختمانی و ۱۰ شاهی مالیاتی که از بابت هر کیلو قند و شکر از اصناف وصول می‌کرد تأمین می‌نمود. جمع این مبلغ در سال ۱۳۳۵ش/۱۹۵۶م. تا حدود چهارصد هزار ریال رسید. (ساکما: ۲۹۷/۳۱/۴۷/۹). درحالیکه در همین سال اداره فرهنگ کاشان جهت تعمیر مدارس مبلغ صد هزار ریال هزینه نموده بود.

(بایگانی راکد کاشان، (حسابداری)، (ح ۱۱)، جزوه‌دان ۹، پرونده ۹) لذا عوارض ۵٪ سهم فرهنگ، کمک بزرگی به مدرسه‌سازی و تعمیر مدارس می‌نمود. این عوارض به حساب مخصوص واریز و این اعتبار زیر نظر کمیسیونی مرکب از چند نفر معتمد محل و چند نفر از فرهنگ به مصرف می‌رسید. تشکیل این کمیسیون تا سال ۱۳۵۳ش/۱۹۷۵م. ادامه داشت.

مدارس که از محل اعتبارات ۵٪ ساخته می‌شدند عموماً به وسیله افراد محلی و با نقشه‌ای ابتدایی بنا می‌گردید، و این ساختمان‌ها مقاومت چندانی در برابر زلزله و حوادث طبیعی دیگر نداشتند. از پیمانکارانی که برای فرهنگ مدرسه می‌ساختند فقط مسیو انگل نماینده بانک ساختمانی به مقاومت مدارس در برابر بلایای طبیعی توجه داشت. با توجه به وقوع زلزله‌های مخرب در سالهای ۱۳۴۱ش/۱۹۶۲م، ۱۳۴۷ش/۱۹۶۸م، ۱۳۵۱ش/۱۹۷۳م. و تخریب شدن مدارس، مسأله عدم استاندارد ساختمان مدارس در مجلس مطرح شد و با طرح لایحه‌ای تحت عنوان این که ساختمان‌های ساخته شده به وسیله کمیسیون‌های محلی و شوراها برابر استانداردهای بین‌المللی نیست و برای واگذاری امور ساخت و ساز مدارس سازمان‌هایی به نام نوسازی و تجهیز مدارس و تکنولوژی آموزشی به وجود آمد که کلیه اعتبارات ساختمانی و تعمیراتی و خرید زمین و مدرسه و همچنین اعتبارات تجهیزاتی از قبیل میز و نیمکت و وسایل آزمایشگاهی و کارگاهی و کتابخانه را زیر نظر خود داشت.

دوباره کارها از دست شوراهای محلی و منطقه‌ای تا حدودی خارج و متمرکز گردید. در کاشان برخی از مدارس در ساختمان‌های اجاره‌ای تشکیل می‌شدند که اکثر آنها خانه‌های اعیان و اشراف کاشان بود که عمدتاً از شهر مهاجرت کرده بودند و اجاره بهای مختصری می‌گرفتند. ساختمان‌های اجاره‌ای فرهنگ بیشتر در کاشان وجود داشت و در روستاها معمولاً ساختمان‌ها دولتی بودند، به طور مثال در سال ۱۳۴۹ش/۱۹۷۱م. از ۹ باب آموزشگاه‌های آران و بیدگل ۸ باب در ساختمان‌های دولتی و فقط یک باب به نام دبستان شاه عباس کبیر در خانه استیجاری قرار داشت.

جدول ذیل وضعیت آموزشگاه‌های اجاره‌ای کاشان را در ۱۳۳۵ش/۱۹۵۶م. نشان می‌دهد:

جدول شماره (۱۳) وضعیت آموزشگاه‌های اجاره‌ای شهرستان کاشان (۱۳۳۵ش)

نام	محل	تعداد اتاق	مساحت محوطه (متر مربع)	مساحت اعیان (متر مربع)	میزان اجاره بها (ریال)
دبستان نوینید نصرآباد	کوی سرسنگ	۱	۱۰۰	۲۴	۱۵۰
دبستان سنائی کامو	روستای کامو	۴	۲۴۴	-	۷۰
دبستان باباافضل مرق	روستای مرق	۴	۵۰۰	-	۲۵۰
دبستان صبای جوشقان	روستای جوشقان	۵	۵۲۵	-	۲۰۰

۲۰۰۰	۴۰۰	۶۰۰	۱۱	کوی انتهای تبریزبها	آموزشگاه حرفه ای حکمت
۱۰۰۰	۲۱۷	۳۹۹	۷	دروازه فین	دبستان عصر امید
۲۳۰۰	۳۰۰	۶۰۰	۱۰	کوی رنگرزا	دبستان شاهپور
۱۲۰۰	۳۸۷	۴۰۰	۹	کوی سرپره	دبستان پروین
۲۰۰	۱۱۹	۱۰۰	۷	نطنز	دبستان حکیم نظامی نطنز
۱۲۰۰	۴۶۰	۱۶۷۰	۸	درب اصفهان	دبستان رودکی
۲۵۰۰	۴۰۰	۲۰۰	۸	میدان کهنه	دبیرستان شاهدخت
۱۰۰۰	۸۰	۶۰۰	۷	ملک آباد	دبستان شاهدخت
۲۵۰۰	۵۵۰	۴۷۵	۱۰	محله کلهر	دبستان ابن سینا

نگاهی به جدول بالا به خوبی تفاوت اجاره بها میان شهر کاشان با روستاهای آن را نشان می‌دهد.

غیر از منابع پیش گفته در تأمین بودجه ساختمان مدارس کاشان، گاه گاهی بودجه‌های غیر معمول هم به فرهنگ اختصاص می‌یافت که معمولاً در اثر مسافرت فردی از خانواده سلطنت به کاشان صورت می‌گرفت؛ همانند اعطا دو میلیون ریال جهت احداث ساختمان دبیرستان پهلوی از طرف محمدرضاشاه. (روزنامه عصر امید، ۱۹۱، ص ۱). البته این مبلغ به یک باره پرداخت نگردید و با پیگیری‌های مستمر احمد اخوان و عباس نراقی و کلای کاشان دستور پرداخت ۵۰۰ هزار ریال آن در سال ۱۳۲۶ ش/۱۹۴۷ م. به اداره دارایی کاشان داده شد و قرار شد که بقیه آن هم به تدریج پرداخت شود. (روزنامه عصر امید، ۱۸۶، ص ۱).
اهداء زمین از طرف مردم به فرهنگ در این دوره (۱۳۵۷-۱۳۲۰ ش/۱۹۷۹-۱۹۴۲ م.) باعث کاهش مشکلات مالی فرهنگ کاشان می‌گردید که مورد مذکور به ویژه در روستاها همواره وجود داشت.

یکی از مشکلات فرهنگ کاشان در زمینه ساخت و ساز مدارس، عدم تطبیق مدارس ساخته شده در کاشان با آب و هوای شهر و فقدان امکانات سرمایشی و گرمایشی استاندارد بود که باعث زحمت دانش‌آموزان و معلمان می‌گردید؛ زیرا نقشه‌های ساخت مدارس همه به یک سبک و از وزارت ابلاغ می‌شد و ویژگی‌های اقلیمی کاشان در آن لحاظ نشده بود. البته برخی از مدارس را که خیرین در این دوره ساخته‌اند را شاید بتوان از این امر استثنا نمود.

۱-۱۳) خیرین مدرسه‌ساز

روند مهاجرت از شهر کاشان به تهران و شهرهای دیگر از بعد از مشروطه آغاز گردید. در فاصله سالهای ۱۳۲۰ ش/۱۹۴۲ م. تا ۱۳۵۷ ش/۱۹۷۹ م. همواره به لحاظ جذابیت‌های تهران، کاشان به عنوان یک شهر مهاجرفرست مطرح می‌باشد. افرادی که از شهر مهاجرت می‌کردند در تهران، جمعیت کاشانی‌های مقیم مرکز را تشکیل می‌دادند و سعی می‌کردند که هویت خود را حفظ نموده و در جهت خدمت به زادشهر خود گامهایی بردارند. از این لحاظ به خصوص بعد از تأسیس کارخانجات صنعتی در کاشان صاحبان صنایع و سرمایه همواره مبالغی را در جهت کمک به فرهنگ در کاشان هزینه می‌نمودند که بیشتر به تأسیس مدارس اختصاص می‌یافت. در ذیل اقدامات تعدادی از خیرین مدرسه‌ساز کاشان در این دوره و تعداد مدارس احداث شده از سوی آنان اشاره می‌شود:

۱-۱-۱) حاج سید محمود لاجوردی

از خانواده‌های اصیل و ثروتمند کاشان و صاحب کارخانجات مخمل و ابریشم و فرش راوند بود. لاجوردی برای سروسامان دادن به امور خیریه خود بنیاد لاجوردی را به وجود آورد که ساختمان ۱۰ باب دبستان و دبیرستان را در شهر کاشان به انجام رساند. وی علاوه بر این خانه پدری خود را هم به فرهنگ واگذار کرد که سالها بعد به عنوان دبستان از آن استفاده می‌شد.

بر اساس اساسنامه بنیاد از مدیران بنیاد خواسته شده بود که به هیچ وجه حق دخالت در امور سیاسی را ندارند و هدف بنیاد لاجوردی صرفاً خدمت به اجتماع بود اعم از حزب بهداشتی و یا فرهنگی و یا خدمات دیگر. این امور نیابستی با دخالت در امور سیاسی لکه دار شود. (روزنامه شفق کاشان، ۱۴ (۶۹۰)، ص ۱).

اقدامات بنیاد شور و حال خاصی را در احداث مدارس برای فرهنگ ایجاد نمود و مدارس احداث شد. بنیاد در کاشان، راوند، لتحر، مشکان، طاهراآباد، قمصر، نسلج، مرق، برزک و... قرار داشت. لاجوردی با توجه به نفوذی که در مرکز داشت برای احداث مدارس خود عمدتاً وزیر آموزش و پرورش را دعوت می‌نمود و یا در مواقع خاصی که شخصی از خاندان دبیرستان دخترانه پهلوی به کاشان سفر می‌کرد این مدارس را افتتاح می‌نمود مانند افتتاح دبیرستان دخترانه لاجوردی که بوسیله دکتر فرخ رو پارسای وزیر آموزش و پرورش انجام شد (روزنامه شفق کاشان ۲۳ (۱۰۹۶)، ص ۱) و یا افتتاح دبستان لاجوردی قمصر که مصادف با سفر فرح

پهلوی به کاشان صورت گرفت. (روزنامه شفق کاشان، ۲۵ (۱۲۱۳)، ص ۱). بنیاد لاجوردی هر سال و در شب عید یک دست لباس نو به کلیه دانش آموزان مدارس خود اهدا می کرد که این حرکت محبوبیت خاصی را برای موسس بنیاد در بین دانش آموزان فراهم نموده بود.

۲-۱-۱۳) حاج علی نقی کاشانچی

وی از بازرگانان ثروتمند و معروف کاشان بود که از سال ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م. تا سال ۱۳۵۱ش/۱۹۷۳م. ۵ باب دبستان ۶ کلاسه در کاشان و اطراف آن احداث نمود که به اسم دبستان کاشانچی نامگذاری گردید. این مدارس به هزینه آقای کاشانچی و طبق نقشه مصوب وزارت فرهنگ بنا گردید. در توافقی بین که آقای کاشانچی، با محمد درخشش وزیر وقت فرهنگ به عمل آمد مقرر شد که به محض آماده شدن مدارس کاشانچی وزارت فرهنگ نسبت به تهیه وسایل و تامین مدیر و آموزگار آن اقدام نماید و مدارس هم برای دبستان استفاده گردد و همیشه هم به نام کاشانچی مرسوم باشند! تامین زمین این مدارس برعهده وزارت فرهنگ قرار گرفت. طبق توافق انجام یافته ۵ باب دبستان در کاشان و روستاهای اطراف آن مانند بیدگل احداث گردید. (سند ضمیمه شماره ۲)

۳-۱-۱۳) محمد نراقی (محمد فقیهی نراقی)

وی از نوادگان ملا احمد نراقی و فردی دانشمند و نیکوکار بود. از مدرسی که نراقی در کاشان بنیانگذاری کرد ساختمان یک باب هنرستان صنعتی بود که طبق نقشه مصوب وزارت فرهنگ به سال ۱۳۳۹ش/۱۹۶۰م. احداث گردید. این هنرستان در زمینی به وسعت ۲۲۰۰۰ متر مربع و ۷۵۰۰ متر مربع فضای ساختمان آموزشی و کارگاهی کار خود را در ابتدا با چهل نفر هنرآموز در رشته درودگری آغاز کرد و بعدها رشته های آن به ۶ رشته برق، الکترونیک، ساختمان، اتومکانیک، ماشین ابزار و متالوژی افزایش یافت. وی همچنین هنرستان نساجی در قدمگاه کاشان بنا نمود و آن را به نام برادر فقیهدش که سالها قبل به دست نایببیا کشته شده بود هنرستان نساجی علی شهید نراقی نامید. ساختمان این هنرستان به همراهی سالن رنگرزی آن و مبلغ زمین آن بیش از پنج میلیون ریال هزینه برداشت که تماماً از طرف استاد نراقی پرداخت شد. (روزنامه شفق کاشان، ۲۲ (۱۰۸۲)، ص ۴). نراقی همچنین به احداث ساختمان دبستان آقابزرگ در آخر خیابان باباافضل (درب اصفهان) دست زد و آن را به صورت اجاره در اختیار آموزش و پرورش قرار داد و درآمد آن را زیر نظر چهار نفر از معتمدین محل وقف بر مسجد آقا بزرگ نمود. نراقی به غیر از تأسیس مدرسه از سالها قبل در کمک به دانش آموزان بی ضاعت هم پیشقدم بود و در یک مورد ۸۰ دست لباس به دانش آموزان دبستان معارفی اهدا کرد. (روزنامه شفق کاشان، ۱۳ (۶۳۴)، ص ۴).

۴-۱-۱۳) حاج آقا تقی تقوی

وی از تجار خوش نام کاشان بود و دو باب منزل بزرگ خود را برای احداث دبستان و دبیرستان به فرهنگ واگذار نمود. (نراقی، ۱۳۶۵، ص ۳۳۴). مدتی هم اداره فرهنگ کاشان در منزل تقوی دایر بود.

۵-۱-۱۳) مهندس محمد کیوان

ساختمان یک باب دبستان را در کاشان تقبل نمود وی از اعضای انجمن حفاظت آثار تاریخی کاشان و علاقمند به امور فرهنگی بود.

۶-۱-۱۳) حسن کاشانیان

وی از بازرگانان کاشانی مقیم تهران بود که ساختمان دبیرستان محمودیه را در خیابان بابا افضل کاشان پی ریزی نمود و با توجه به فرهنگ دوستی و حسن نیت خود اساسی محکم و بنای آبرومند برای دبیرستان محمودیه ایجاد نمود به طوری که این دبیرستان یک نمونه کامل از یک موسسه فرهنگی محسوب می گردید. دبیرستان محمودیه به سال ۱۳۳۲ش/۱۹۵۳م. افتتاح گردید. (بی نا، سالنامه دبیرستان محمودیه، بی تا، ص ۱)

۷-۱-۱۳) مهدی امینی علی آبادی

ساختمان یک باب دبستان از کمک های آقای امینی احداث گردید که متأسفانه محل آن مشخص نمی باشد.

۸-۱-۱۳) علی پاشا خان صالح

وی پسر میرزا حسن خان مبصرالممالک بود. مبصرالممالک خانه خود را در کنار مسجد آقابزرگ در اختیار شیخ غلامرضا معارفی قرار داده بود و شاید این اولین کمک به معارف نوپای کاشان بوده باشد. بعد از گذشت چندی به سال ۱۳۰۶ش/۱۹۲۷م. علی پاشا خان منزل مسکونی محمد غفاری مشهور به کمال الملک - نقاش مشهور دوره ناصری- را که در روستای کله کاشان قرار داشت خریداری و به فرهنگ کاشان اهدا نمود. این دبستان هم اکنون جزء قدیمی‌ترین دبستان‌های روستایی کاشان می‌باشد و هنوز ساختمان قدیمی خود را حفظ نموده و به نام دبستان صالح کله مشهور است. اهدای زمین به فرهنگ در این دوره به خصوص در روستاها زیاد می‌باشد زیرا زمین ارزان و فراوان در اختیار روستائیان بود و میل به داشتن دبستان هم آنها را وادار به اهداء زمین می‌نمود.

۲-۱۳) ایجاد مدارس یادبود جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی

محمدرضا شاه در اواخر دهه ۱۳۴۰ش/۱۹۶۰م. برای یافتن مشروعیتی برای حکومت خود درصدد برآمد که با پلی ۱۴۰۰ ساله بر روی تاریخ ایران، خود را به پادشاهان قبل از اسلام ایران وصل و از آنها کسب مشروعیت نماید. لذا تبلیغ در مورد تاریخ ایران باستان و پادشاهان آن در دستور کار قرار گرفت و باستان‌گرایی که از دوره رضاشاه آغاز شده بود به طور غلیظتر و هدفمندتر ادامه یافت.

نمود بارز این کسب مشروعیت، برگزاری جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی بود که در اواخر دهه ۱۳۴۰ش/۱۹۶۰م. آغاز و از سال ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. تا ۱۳۵۵ش/۱۹۷۶م. به دنبال افزایش درآمد ایران از نفت باشکوه هرچه تمام‌تر برگزار گردید. شاه برای آن که به گونه‌ای حکومت خود را برجسته‌تر نشان دهد و آن را به تاریخ ۲۵۰۰ ساله ایران وصل نماید سعی کرد که این عدد را در اذهان جا بیندازد. لذا در جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی تصمیم گرفته شد که به طور مثال وزارت فرهنگ و هنر ۲۵۰۰ کتاب چاپ نماید و یا فلان وزارتخانه ۲۵۰۰ طرح اجرا نماید و در تخت جمشید ۲۵۰۰ کبوتر به نشانه ۲۵۰۰ سال شاهنشاهی پرواز دهند. برای وزارت آموزش و پرورش مقرر شد که ۲۵۰۰ مدرسه در سراسر ایران احداث نماید. بودجه فراوان هم به دلیل افزایش درآمد ایران از نفت وجود داشت و در اختیار ادارات فرهنگ شهرستانها قرار گرفت. در کاشان با بودجه فراوانی که در اختیار آموزش و پرورش بود هر ساله تعدادی مدرسه در نقاط مختلف شهر و روستا کلنگ‌زده می‌شد و بلافاصله کار ساختمانی آن آغاز می‌گردید تا بتوانند این مدارس را در مهرماه هر سال که جشن‌ها شروع می‌شد افتتاح نمایند. در مهرماه ۱۳۴۹ با حضور آقای رزاقی فرماندار، ساختمان ۳ دبیرستان و یک دبستان افتتاح شد. (روزنامه شفق کاشان، ۲۲ (۱۰۶۴)، صص ۱ و ۴).

اداره آموزش و پرورش کاشان در برخی مواقع و برای برجسته کردن کارهای خود افتتاح مدرسه توسط بنیاد لاجوردی را هم به حساب مدارس یادبود جشن‌ها می‌گذاشت. در این سال دبیرستان کوروش کبیر و جوشقان قالی و دبستان طاهرآباد توسط آموزش و پرورش و دبیرستان دخترانه لاجوردی توسط بنیاد لاجوردی افتتاح گردید اما همه به حساب مدارس یادبود جشن‌ها گذارده شد. البته این اقدام با موافقت آقای لاجوردی صورت می‌گرفت.

در سال ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. از سوی رزاقی فرماندار کاشان اعلام شد که از ۲۵۰۰ دبستانی که قرار است در جشن‌های ۲۵۰۰ ساله ساخته شود ۱۲ باب دبستان در کاشان ساخته خواهد شد. (روزنامه شفق کاشان، ۲۲ (۱۰۹۱)، ص ۱). در خرداد ماه این سال کلنگ ساختمان ۵ باب دبستان و ۲ مدرسه راهنمایی در ۷ منطقه شهر کاشان و یک باب مدرسه راهنمایی در قمصر و دو باب دبستان در نیاسر و برزک و یک باب در زیدی، یک باب مدرسه راهنمایی و یک باب دبستان در آران و یک باب در نوش‌آباد به زمین زده شد.

هزینه ساختمان هریک از مدارس راهنمایی ۲۵۰۰۰۰ ریال و دبستان‌های شهری ۱۰۰۰۰۰۰ ریال و دبستان‌های روستایی ۳۰۰۰۰۰۰ ریال برآورد شد که از محل بودجه مخصوص استانداری استان مرکزی همیاری اهالی پرداخت گردید. (روزنامه شفق کاشان، ۲۲ (۱۰۹۳)، ص ۱). سرعت عمل در تکمیل و افتتاح این مدارس به حدی بود که در ظرف کمتر از ۶ ماه (از خرداد تا آبان ۱۳۵۰ ش / مه تا نوامبر ۱۹۷۱ م.) ۵ باب از دبستان‌های مذکور افتتاح گردید. (روزنامه شفق کاشان، ۲۲ (۱۱۱۲)، ص ۱). در دی ماه تمام مدارس کلنگ‌زده شد در روستاها به اضافه مدارس باقی مانده از سال قبل تکمیل و به انجمن‌های روستاهای مزبور تحویل شد. (روزنامه شفق کاشان، ۲۲ (۱۱۲۳)، ص ۱).

هرچند نیت برگزارکنندگان جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی این بود که بتوانند مشروعیتی برای حکومت پهلوی کسب کنند و نتوانستند بدین هدف دست یازند. اما از محل اعتبارات این جشن‌ها در کاشان تعدادی آموزشگاه افتتاح گردید که اگر بودجه فراوان این جشن‌ها نبود شاید ساختمان آنها سالها به طول می‌انجامید. سرعت عمل سازندگان بنا در تکمیل و افتتاح آن و عدم دقت در مکان‌یابی و مسائل فنی حکایت از فرمایشی بودن این جنبش مدرسه‌سازی دارد. اما آنچه که برای آموزش و پرورش کاشان اهمیت دارد. افتتاح چند واحد آموزشی به خصوص در روستاها می‌باشد که تقاضای مردم را برای احداث مدرسه کاهش داد و این امر کمک زیادی به آموزش و پرورش کاشان بود.

۱۴) وضعیت معلمان

۱-۱۴) نگاهی آماری به ساختار نیروی انسانی آموزش و پرورش کاشان

با گسترش روند مدرسه سازی از دهه ۱۳۲۰ش / دهه ۱۹۵۲-۱۹۴۲م. به بعد نیاز فرهنگ به کادر آموزشی افزایش یافت و دارالمعلمین عالی و دانشگاه تهران دارای ظرفیت محدودی بودند لذا برای جبران کمبود آموزگار از فارغ التحصیلان ششم ابتدائی استخدام به عمل آمد. آموزگاران تازه استخدام شده در چند دوره فشرده در تابستان هر سال از سراسر کشور و از جمله کاشان به تهران دعوت و طی چندین جلسه و به صورت فشرده اصول و روش تدریس به آنها آموزش داده می شد. تعداد معلمانی که آموزش عالی و تخصصی آموزگاری و دبیری داشتند محدود بود. در سال تحصیلی ۱۳۲۰-۱۳۱۹ تعداد ۱۷۰ نفر آموزگار و دبیر زن و مرد، کادر آموزشی فرهنگ کاشان را تشکیل می دادند که از این تعداد ۲۶ نفر زن و ۱۴۴ نفر مرد بودند و کار تعلیم و تربیت را در ۳۹ آموزشگاه شهر و روستاهای کاشان به عهده داشتند. (ساکما: ۱۳۵، ۱/۱۶۱، ۱/۲۹۷۰). تعداد دانش آموزان شهرستان کاشان در این سال ۳۱۱۴ نفر بود که به ازای هر ۱۸/۳ دانش آموز یک معلم به کار مشغول بود. در سال تحصیلی ۱۳۲۷-۱۳۲۶ش. عده کارکنان حوزه فرهنگی کاشان به شرح زیر می باشد:

جدول شماره (۱۴) وضعیت کارکنان فرهنگ کاشان ۱۳۲۶

عنوان	تعداد
دبیر	۱۴
آموزگار	۱۵۵
کارمند اداری	۱۵
خدمتگزار	۶۰
جمع	۲۴۴

ماخذ: روزنامه عصر امید، ۲(۸۴)، ص ۲۸.

تعداد دانش آموزان در این سال ۴۶۸۶ نفر بودند که به ازای ۲۰/۴ نفر دانش آموز یک نفر به کار آموزش آنان می پرداخت. در جداول صفحات بعد به تفکیک به بررسی وضعیت تعداد معلمان در دوره های تحصیلی و به تفکیک مالکیت سال و نسبت آنان به دانش آموزان آمده است:

جدول شماره (۱۵) وضعیت معلمان و دانش آموزان دوره ابتدائی و نسبت آن در شهرستان کاشان

سال تحصیلی	دانش آموزان ابتدائی و مطالعات	تعداد معلمان	نسبت دانش آموز به معلم	توضیحات
۱۳۴۱-۱۳۴۰	۱۰۲۱۲	۲۹۵	۳۴/۶	
۱۳۴۲-۱۳۴۱	۱۰۷۰۹	۳۳۰	۳۲/۴	
۱۳۴۳-۱۳۴۲	۱۱۱۱۴	۳۱۰	۳۵/۸	
۱۳۴۴-۱۳۴۳	۱۲۲۹۷	۳۶۸	۳۳/۴	
۱۳۴۵-۱۳۴۴	۱۳۲۶۱	۳۳۳	۳۹/۸	
۱۳۴۶-۱۳۴۵	۱۴۲۳۲	۳۹۶	۳۵/۹	
۱۳۴۷-۱۳۴۶	۱۶۵۸۵	۴۸۹	۳۳/۹	سپاهیان دانش
۱۳۴۸-۱۳۴۷	۱۸۰۴۵	۴۹۹	۳۶/۱	
۱۳۴۹-۱۳۴۸	۱۹۳۴۱	۵۴۵	۳۵/۴	
۱۳۵۰-۱۳۴۹	۲۰۵۹۳	۵۴۹	۳۷/۵	
۱۳۵۱-۱۳۵۰	۲۰۵۳۶	۵۳۶	۳۸/۳	
۱۳۵۲-۱۳۵۱	۲۱۳۵۲	۵۵۷	۳۸/۳	
۱۳۵۳-۱۳۵۲	۲۳۰۳۰	۶۳۳	۳۶/۳	
۱۳۵۴-۱۳۵۳	۲۵۲۴۱	۷۰۷	۳۵/۷	

تفکیک آموزش و پرورش آران و بیدگل از کاشان	۳۱/۶	۶۹۵	۲۲۰۰۹	۱۳۵۴-۱۳۵۵
	۲۵/۹	۸۹۳	۲۳۲۱۷	۱۳۵۵-۱۳۵۶
	۲۵/۶	۹۸۵	۲۵۲۸۳	۱۳۵۶-۱۳۵۷
	۲۱/۲	۱۱۱۹۵	۲۵۴۵۲	۱۳۵۷-۱۳۵۸

ماخذ: محسنی نیا، بی تا، صص ۵۸ و ۶۴.

*. از سال ۱۳۴۶ ش/ ۱۹۶۷ م. به بعد آمار معلمان و دانش‌آموزان بادیستان‌های سپاه دانش با هم محسوب شده است
**. در سال ۱۳۵۴ ش/ ۱۹۷۶ م. آموزش و پرورش آران و بیدگل از کاشان منفک و مستقل گردید.

جدول شماره (۱۶) وضعیت معلمان و دانش‌آموزان دوره راهنمایی و نسبت آن در شهر کاشان

سال تحصیلی	تعداد دانش‌آموزان	تعداد معلمان	نسبت دانش‌آموز به معلم
۱۳۵۰-۱۳۵۱	۱۳۳۳	۸۲	۱۶/۲
۱۳۵۱-۱۳۵۲	۴۰۳۸	۱۳۱	۳۰/۸
۱۳۵۲-۱۳۵۳	۴۵۸۷	۱۶۰	۲۸/۶
۱۳۵۳-۱۳۵۴	۵۵۹۳	۱۵۶	۳۵/۸
۱۳۵۴-۱۳۵۵	۵۳۷۱	۲۱۷	۲۴/۷
۱۳۵۵-۱۳۵۶	۶۲۰۲	۲۴۳	۲۵/۵
۱۳۵۶-۱۳۵۷	۶۳۹۳	۲۸۱	۲۲/۷
۱۳۵۷-۱۳۵۸	۶۷۸۶	۳۶۳	۱۸/۶

ماخذ: محسنی نیا، بی تا، صص ۵۸ و ۶۴.

جدول شماره (۱۷) وضعیت معلمان و دانش‌آموزان دوره متوسطه و هنرستان و نسبت آن در شهرستان کاشان

سال تحصیلی	تعداد دانش‌آموز	تعداد معلمان	نسبت دانش‌آموز به معلم
۱۳۴۰-۱۳۴۱	۱۵۰۴	۶۷	۲۲/۴
۱۳۴۱-۱۳۴۲	۱۵۳۷	۷۲	۲۱/۳
۱۳۴۲-۱۳۴۳	۱۷۱۰	۸۹	۱۹/۲
۱۳۴۳-۱۳۴۴	۱۸۵۳	۹۵	۱۹/۵
۱۳۴۴-۱۳۴۵	۲۰۹۱	۹۶	۲۱/۷
۱۳۴۵-۱۳۴۶	۲۴۷۱	۱۱۰	۲۲/۴
۱۳۴۶-۱۳۴۷	۲۷۸۰	۱۱۸	۲۳/۵
۱۳۴۷-۱۳۴۸	۳۲۴۹	۱۱۳	۲۸/۷

۲۶/۵	۱۳۶	۳۶۰۹	۱۳۴۸-۱۳۴۹
۲۶/۳	۱۶۳	۴۲۹۰	۱۳۴۹-۱۳۵۰
۳۶/۷	۱۲۰	۴۷۶۶	۱۳۵۰-۱۳۵۱
۳۷/۵	۱۰۹	۴۰۹۲	۱۳۵۱-۱۳۵۲
۳۲/۲	۱۰۴	۳۳۵۰	۱۳۵۲-۱۳۵۳
۳۰/۵	۱۲۰	۳۶۶۵	۱۳۵۳-۱۳۵۴
۱۶/۹	۲۳۷	۴۰۰۴	۱۳۵۴-۱۳۵۵
۲۰/۷	۲۲۴	۴۶۵۳	۱۳۵۵-۱۳۵۶
۱۹/۲	۲۴۳	۴۶۸۸	۱۳۵۶-۱۳۵۷
۳۴/۵	۱۴۳	۴۹۳۴	۱۳۵۷-۱۳۵۸

* ماخذ : محسنی نیا، بی تا، صص ۵۸ و ۶۴

جدول شماره (۱۸) آمار دانش آموزان و کارکنان دبستانهای شهر کاشان به تفکیک مالکیت (۱۳۴۵)

تعداد کارکنان	تعداد دانش آموزان			نام و نوع دبستان	ردیف
	جمع	غیر دولتی	دولتی		
۱۱			۳۲۸	دبستان دولتی پهلوی	۱
۱۸			۶۷۷	" " محمد رضا شاه	۲
۷			۲۵۷	" " شاهپور	۳
۴			۹۶	" " حکمت	۴
۹			۳۰۰	" " یثربی	۵
۱۴			۴۸۷	" " فردوسی	۶
۷			۱۸۲	" " ابن سینا	۷
۸			۲۰۹	" " کوروش کبیر	۸
۸			۲۰۷	" " ۶ بهمن	۹
۹			۳۳۲	" " معارفی	۱۰
۱۲			۳۷۶	" " محسنی آراسته	۱۱
۸			۲۳۵	" " رودکی	۱۲
۷			۱۹۴	" " راه آهن	۱۳
۱۴			۴۰۳	" " تقوی	۱۴
۸			۳۰۲	" " ثریا	۱۵
۸			۱۸۵	" " لاجوردیان	۱۶
۷			۲۱۵	" " پروین	۱۷
۱۰			۲۶۷	" " شاهدخت	۱۸
۶			۱۴۷	" " ۲۵ شهریور	۱۹
۶			۱۵۰	" " شعرای کیوان	۲۰
۷			۲۱۷	" " کمال الملک	۲۱
۶		۱۸۱		دبستان غیر دولتی مدرس	۲۲

۱۲		۴۱۱		اسلامی	۲۳
۷		۲۰۸		گوهر مراد	۲۴
۵		۲۴۴		اتحاد پسران	۲۵
۳		۱۹۸		اتحاد دختران	۲۶
-		۹۲		امامیه	۲۷
۲۲۱	-	۱۳۳۴	۵۷۶۶	جمع	

به استناد آمار و اطلاعات در جدول شماره ۴۲ در دوره ۱۳۴۰ش./۱۹۶۱م. تا ۱۳۵۷ش./۱۹۷۹م. تعداد شاغلان آموزش و پرورش کاشان از حدود ۵۰۰ نفر در ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م. به رقم ۸۰۰ نفر در ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. رسید و در ۱۳۵۳ش/۱۹۷۵م. از مرز ۱۱۰۰ نفر فراتر رفت و بالاخره در ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. به حدود ۲۰۰۰ نفر بالغ گشت. درصد کارکنان دوره ابتدایی در ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م. حدود ۵۹٪، در ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. حدود ۶۲٪ (با سپاهیان دانش) و در ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. معادل ۵۸/۸٪ را شامل می‌شد. در ۱۳۴۰ش/۱۹۶۱م. درصد کارکنان دوره متوسطه به ۱۳/۹٪ و درصد کارکنان اداری و خدماتی ۲۷/۵٪ بود اما این رقم در ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. در دوره متوسطه به ۱۳/۹٪ و درصد کارکنان اداری و خدماتی به ۱۴/۲٪ کاهش یافت. در سال ۱۳۵۷ش/۱۹۷۱م. حدود ۷٪ از کارکنان در دوره متوسطه، ۱۷/۸٪ در دوره راهنمایی تحصیلی و حدود ۱۶/۳٪ در ادارات آموزش و پرورش شهرستان کاشان به کار اشتغال داشتند. سهم کارکنان زن از حدود ۹٪ در سالهای نخستین این دوره به حدود ۲۲/۵٪ در ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. و ۳۲/۸٪ در سال ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. رسید و به تبع رشد دانش‌آموزان دختر بر تعداد کارکنان زن که عمدتاً معلم بودند افزوده شد.

۲-۱۴) مدیران و دبیران فرهنگ کاشان در ۱۳۲۶ش.

بر طبق گزارش معزالدین معارفی، رئیس فرهنگ کاشان، به اداره کارگزینی وزارت فرهنگ اسامی کارکنان اداره فرهنگ کاشان در سال ۱۳۲۶ش. / ۱۹۴۷م. به صورت ذیل می‌باشد:

معزالدین معارفی (رئیس اداره فرهنگ)، محمود طاهری (مدیر کارگزینی)، عباس کشمشی (رئیس حسابداری)، جعفر مازندرانی (مدیر دفتر)، محمد کاشانیان (حسابدار)، مهدی واحدی (ماشین نویس)، حسین فیروز (بایگانی)، حسین همایون (کارمند)، ضیاءالدین سلیمانی (بازرس و آموزگار رسمی)، مصطفی شیخ الاسلامی (منشی فرهنگ و آموزگار رسمی)، حسام الدین شریف (ماشین نویس)، **سهراب سپهری** (کارمند)، علی خندان. ضمناً حسین واصل بحق، حسین ستوده مقدم، علی مهدی پور و علی گردویی خدمتگزار و علی اکبر شاه جوان، نامه رسان بوده‌اند.

مدیران و رؤسای دبیرستان‌ها و دبستان‌های اداره فرهنگ کاشان در ۱۳۲۶ش. / ۱۹۴۷م. بدین شرح بود:

حسن محسنی آراسته (رئیس دبیرستان پهلوی)، محمد سلیمانی (مدیر دبستان پهلوی)، اسلام پاکدامن (دبستان شاهپور)، اسماعیل کمال (دبستان حکمت)، غلامرضا عربی (دبستان فردوسی)، رحمت الله شریف (دبستان رودکی)، مرتضی کرسوی (دبستان ابن سینا)، حسین تهمانی (دبستان معارفی)، فاطمه آذر بایجانی (دبیرستان دخترانه شاهدخت)، عطاپاکدامن (دبستان دخترانه ۱۷ دی)، گلناز مطمئن (دبستان دخترانه پروین)، مهدی پور سیدی (دبستان امیر کبیر فین)، سحیب الله کریم (دبستان قانلی لتجر)، حسین فرینا (دبستان بدر طاهرباد)، محمدعلی خدیوی (دبستان هدایت آران)، نظام‌الدین فقیهی (دبستان حافظ بیدگل)، غلامحسین امینی (دبستان محتشم نوش آباد)، عباس ناظمی (دبستان عنصری ابوزیدآباد)، قوام حائری (دبستان فارابی مشهد اردهال)، حسن امامی (دبستان افضل نیاسر)، عباس خادم الفقرا (دبستان شمس جوشقان استرک)، محمد قطبی (دبستان راوندی یزدل)، احسان الله صانعی (دبستان صالح کله)، عبدالمجید اعظم واقفی (دبستان سپهر نطنز)، محمود ادیبی (دبستان حکیم نظامی نطنز)، کمال الدین حیدر شاهی (دبستان مولوی افوخته نطنز)، حسام صفا (دبستان رازی برزورد)، فتح الله روحی (دبستان منوچهری چیمه‌رود)، علی اکبر هنجی‌پور (دبستان خاقانی هنجن)، ابوالقاسم نقش (دبستان فیض طوق)، عبدالعلی منوچهری (دبستان فرخی طار)، حسین عامری (دبستان فیاض خالدآباد)، محمود مصداقی (دبستان سعدی بادرود)، عباسعلی ایزدبخش (دبستان دانشوری ابیانه)، احمد میرسادات (دبستان کلیم بیدهند)، حسام‌الدین شفیعی (دبستان صبا جوشقان)، علی واعظ (دبستان سنایی کامو)، یحیی منصوری (دبستان ۱۵ بهمن قمصر)، احمد جزانی (دبستان انوری قهرود)، مرتضی همایونفال (دبستان کمال برزک).

- ۱- دبیرستان پهلوی: حسن محسنی آراسته (مدیر)، معزالدين معارفی، سهام‌الدين جمالی، علینقی راوندی، کامبیز آگاه، ابوالحسن طبیب‌زاده، حسینعلی منشی، ماشاءالله عربی، علی رباطی، مهندس سلطان، مهندس هوشنگ علاقمند، مهندس جواد فلاحی، علی‌اکبر عارف، علی‌اکبر صنعتی، مرتضی مروجیان، محمد فیلسوفی، محمد حمصیان.
- ۲- دبیرستان دختران شاهدخت: معزالدين معارفی، ماشاءالله عربی، مهندس جواد فلاحی، حسینعلی منشی، سهام‌الدين جمالی، مهندس هوشنگ علاقمند، علینقی راوندی، ضیاالدين سلیمانی، محمد دانش بخش، فاطمه آذربایجانی، علی‌اکبر صنعتی.
- ۳- دبیرستان پسرانه معارفی: کامبیز آگاه، ابوالحسن طبیب‌زاده، مهندس جواد فلاحی، محمد فیلسوفی، ماشاءالله عربی، محمد حمصیان، حسین تهامی.
- ۲-۱ (۱۴-۲-۲) آموزگاران دبستان‌های دولتی کاشان در ۱۳۲۶ ش.
- ۱- دبستان پسرانه پهلوی: جواد موسوی، حسین قمی، عباس سپهری، فضل‌الله مروجیان، عباس قمصری، احمد مهدوی، مهدی سلطان، محمد حمصیان، محمد قوامی.
- ۲- دبستان پسرانه شاهپور: عزیزالله صادقی، ابوالقاسم صدر، جلال مروجی، امیر هوشنگ سرباز، محمود صالح‌آبادی، اسماعیل شفیقی، علی‌اکبر صنعتی، محمد حمصیان، محمد قوامی.
- ۳- دبستان پسرانه حکمت: ابوالقاسم سلیمانی، مهدی نورالدين، عباس بنی‌آدم، جلال عظیم‌زاده، محمد درویش، علی‌محمد حاجی اسداللهی، مهدی سلطان، محمد قوامی، اسماعیل شفیقی، محمد حمصیان، حسین کبیری.
- ۴- دبستان پسرانه فردوسی: محمد یداللهی، علی قدیمی، فرج‌الله همایونی، سیف‌الله مهرآبادی، حسین مجتهدزاده، علی‌اکبر صنعتی، مهدی بادکوبه، محمد قوامی، محمد حمصیان.
- ۵- دبستان پسرانه رودکی: مرتضی طه، عباس یاقوتی، عبدالحسین صوفی، ابراهیم اجتهاد، احمد فخاری، مهدی سلطان، محمد حمصیان، محمد قوامی.
- ۶- دبستان ابن سینا: حسین حسام، احمد قیصری، احمد کلی، عباس تقریری، مهدی بادکوبه، مهدی سلطان، محمد قوامی.
- ۷- دبستان معارفی: اسحاق بشاریم، علی‌اکبر قدرت‌اللهی، مهدی نظیری، حسین بروجردی، محمد کوشیار، احمد معتقد، علی‌اکبر صنعتی، محمد حمصیان، مهدی سلطان، محمد قوامی.
- ۸- دبستان دخترانه شاهدخت: صدیقه آذربایجانی، محمد دانش بخش، فاطمه خیر خواه، نیکزآ آگاه، پوران ریاحی، طاهره لاجوردی، علی‌اکبر صنعتی، محمد حمصیان، محمد قوامی.
- ۹- دبستان دخترانه ۱۷ دی: فاطمه ظهیری، کبری لاجوردی، بی‌بی مریم نراقی، عشرت یاری، محمد دانش بخش، گیلان طیبی، علی‌اکبر صنعتی، محمد قوامی، محمد حمصیان، ابراهیم واحدیان.
- ۱۰- دبستان دخترانه پروین: قدس مهدوی، زهرا فیضی، ناهید رضوی.
- ۱۱- دبستان ۴ کلاسه امیر کبیر فین: حسین کرسوی.
- ۱۲- دبستان ۴ کلاسه بدر طاهر آباد: علی تقوی.
- ۱۳- دبستان ۶ کلاسه هدایت آران: ضیاءالدين طاهری، علی‌اکبر ماهر، جواد صدر آرائی، محمود صدقی.
- ۱۴- دبستان ۴ کلاسه محتشم نوش آباد: غلامحسین عابدی.
- ۱۵- دبستان ۵ کلاسه فارابی مشهد اردهال: محمد محمدی، حبیب‌الله نظری زاده.
- ۱۶- دبستان ۴ کلاسه افضل نیاسر: قدرت‌الله صالحی.
- ۱۷- دبستان ۴ کلاسه شمس جوشقان استرک: حسین صالحی.
- ۱۸- دبستان ۶ کلاسه پسرانه سپهر نطنز: ابراهیم مرتضوی، حسین فریدی، محمد علیانی، محمد انوری.
- ۱۹- دبستان ۴ کلاسه کلیم نطنز: منیره نراقی زاده.
- ۲۰- دبستان ۶ کلاسه پسرانه رازی برزورد: رضا جمالی، مصطفی فیضی.
- ۲۱- دبستان ۴ کلاسه منوچهری چیمه رود: آقاخان عامری.
- ۲۲- دبستان ۶ کلاسه پسرانه فیاض خالدآباد: احمد مصداقی.
- ۲۳- دبستان ۶ کلاسه جمشید میمه: بهرام شهزادی، حسینعلی فروغی.
- ۲۴- دبستان ۴ کلاسه صبا جوشقان: غلامحسین دبیر زاده.
- ۲۵- دبستان ۵ کلاسه ۱۵ بهمن قمصر: محمد فیضی.
- ۲۶- دبستان ۴ کلاسه کمال برزک: نصرالله مدرس زاده.
- ۲۷- مدرسه ۴ کلاسه عسجدی مرق: حسین مروجی.

۳-۱۴) وضعیت معیشتی - رفاهی معلمان

بعد از شهریور ۱۳۲۰ و به دنبال ازدیاد تعداد مدارس و کمبود آموزگار، دولت فارغ‌التحصیلان ششم ابتدائی را به خدمت گرفت و با طی دوره‌های کوتاه کارآموزی آنان را برای تدریس آماده نمود. در این با ازدیاد تعداد میان فارغ‌التحصیلان مدارس دخترانه از خانم‌ها نیز برای تأمین احتیاجات نیروی انسانی فرهنگ استفاده

شد. دلیل استقبال خانمها از شغل معلمی غیر از جنبه‌های مادی آن، اعتقادی بود که مردم و خانواده‌ها به منزه بودن محیط مدارس از آلودگی‌های اخلاقی و محفوظ ماندن آنها از نظرات اجتماعی و ارتباطات فردی داشتند و مدرسه را پاکترین محیط برای فعالیت دخترانشان می‌دانستند. با وجودی که در کاشان خانواده‌ها برای طرز رفتار دختران معلم خود اهمیت زیادی قائل بودند و آنها را تحت نظر داشتند. اما با این وجود و برای تطهیر فضای به وجود آمده پس از رضاشاه، اداره کل بازرسی فرهنگ بخشنامه‌ای برای طرز پوشش معلمان زن و عدم استعمال جواهرات و لباسهای بسیار کوتاه و جلف صادر نمود. (موزه آموزش و پرورش استان اصفهان، اسناد کاشان، نامه شماره ۴۳۳۰۹/۳۴۴۳۹-۱۳۲۵/۱۰/۱۸)

در ابتدای دوره مورد بحث حقوق یک آموزگار ابتدائی بسته به وضعیت استخدامی و سوابقش بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ ریال متغیر بود. این حقوق در ابتدای این دوره به راحتی کفاف مخارج زندگی وی را می‌داد و حتی مبلغی از آن هم پس انداز می‌شد. ۱۱ سال بعد در سال ۱۳۳۱ ش/۱۹۵۲ م. حقوق معلمان تقریباً ۱۰ برابر شده بود و متوسط حقوق دریافتی آنان ۱۵۰۰ ریال بود اما در جسنی که به مناسبت روز معلم در پنجشنبه ۱۳۳۱/۸/۱ در دبیرستان پهلوی برگزار شد، جملگی معلمان از کمبود حقوق خود گله و شکایت نمودند. (روزنامه ندای کاشان، ۱۳۰، ص ۱). این امر نشان از تورم و کاهش قدرت خرید معلمان در نتیجه جنگ جهانی دوم و بحران‌های اقتصادی ناشی از ملی شدن صنعت نفت دارد. اعتراضات به کمبود حقوق معلمان همواره وجود داشت تا اینکه کمیسیون بودجه در ۲۶ خرداد ۱۳۳۷ ش طرح ترمیم و افزایش حقوق معلمان را تصویب و به وزارت فرهنگ ابلاغ کرد. بر اساس آن طرح ۱۷۰۰۰ نفر معلم پیمانی و رسمی از این اضافه حقوق بهره‌مند شدند. (جامعی، ۱۳۵۰، ص ۱۶۳). در سال ۱۳۴۰ ش/۱۹۶۱ م. به دنبال اعتراضات معلمان و کشته شدن دکتر خانعلی، اشل حقوق معلمان ترمیم گردید و تا مدت کوتاهی وضع حقوق معلمان بهبود یافت.

در کاشان در اردیبهشت ماه ۱۳۴۱ ش. / آوریل - مه ۱۹۶۲ م. تمام حقوق‌های فرهنگیان کاشان بر طبق اشل جدید از دی ماه ۱۳۴۰ ش. / دسامبر ۱۹۶۱ م. تا آخر فروردین پرداخت شد و حقوق اردیبهشت ماه به بعد هم قرار شد ماهیانه بر اساس اشل جدید پرداخت شود. ضمناً مبالغ حق التدریس فرهنگیان جهت پرداخت به دارائی کاشان ارسال شد. (روزنامه شفق کاشان، ۱۳ (۶۴۳)، ص ۱). در این زمان هم سیستم غیر متمرکز وزارت دارائی باعث مشکلاتی برای فرهنگیان می‌گردید. زیرا اجازه پرداخت حقوق فرهنگیان یک شهر به عهده مسئول اداره دارائی همان شهر بود و اگر رئیس مذکور بنا به دلایلی سر بی مهری پیش می‌گرفت می‌توانست حداقل در پرداخت اضافه حقوق فرهنگیان مشکلاتی را به وجود آورد.

با ایجاد سازمان اموراداری و استخدامی کشور طرحی تهیه شد که بر اساس آن تمام کارکنان دولت بایستی تابع قانون استخدام واحد قرار می‌گرفتند. این طرح در سال ۱۳۴۵ ش/۱۹۶۶ م. تهیه و از سال ۱۳۴۷ ش/۱۹۶۸ م. به اجرا گذاشته شد و در نتیجه آن برخی از معلمان با سابقه که از مزایای بیشتری برخوردار بودند بعضاً با کاهش حقوق مواجه شدند. اما این طرح برای مستخدمین جدید بهره‌هایی را به همراه داشت. در سال ۱۳۵۲ ش/۱۹۷۴ م. دولت برای یک دست کردن وضعیت استخدامی خود لایحه تعیین تکلیف استخدامی کارکنان مدارس غیردولتی مشمول فرمان آموزش رایگان را به مرحله اجرا درآورد که در نتیجه آن کارکنان مدارس غیردولتی که در اسفند ۱۳۵۲ ش/ فوریه - مارس ۱۹۷۴ م. به طور موظف و تمام وقت به کار مشغول بودند بدون رعایت شرط سنی به استخدام رسمی آموزش و پرورش درمی‌آمدند. (مراسان: اسناد نخست وزیری مرکز، ۰۰۰۱۱۳۱۵). در سال ۱۳۵۷ ش/۱۹۷۹ م. همان معلمی که در سال ۱۳۳۱ ش/۱۹۵۲ م. با ۱۵۰ تومان به استخدام درآمده بود و می‌توانست یک سوم حقوق خود را پس انداز کند ۱۰۳۰۰ تومان حقوق می‌گرفت اما با توجه به افزایش هزینه‌ها و بالا رفتن سطح زندگی مبلغی پس‌انداز برای وی باقی نمی‌ماند، اما باز هم با این حقوق سطح زندگی‌اش بالاتر از سطح متوسط افراد در آن زمان بود. (شریفی، ۱۳۸۲)

از نظر مسائل رفاهی در کاشان بهداری فرهنگیان در سال ۱۳۲۸ ش/۱۹۴۹ م. با کمک دکتر نظام میرشمس از طرف وزارت فرهنگ تأسیس گردید. (روزنامه عصر امید، ۱۶۳)، ص ۱). زیرا گزارش‌های فراوانی از بیماریهای گوناگون دانش‌آموزان در مدارس کاشان به مرکز فرستاده می‌شد. اهم بیماریهای شایع کچلی سر و تراخم چشم گزارش شده است^۲. (مرکز تحقیقات معلمان نظام وفا، دفترچه بازرسی دبستان هدایت، صفحات متعدد این امر سلامتی معلمان را هم در معرض تهدید قرار می‌داد؛ زیرا دانش‌آموزان این بیماری‌ها را اکثراً از محیط خانه به مدرسه منتقل می‌کردند. مقایسه‌ای بین کلاس‌های درس آن زمان و منازل دانش‌آموزان نشان می‌دهد که مدارس از نظر بهداشت بر غالب منازل دانش‌آموزان برتری داشتند. از دلایل ایجاد بهداری معلمان این بود که پزشکان محلی کاشان طبق قرارداد با اداره فرهنگ قادر به معاینه و تأمین سلامتی همه معلمان و دانش‌آموزان نبودند لذا در سال ۱۳۲۸ ش/۱۹۴۹ م. بهداری فرهنگیان تأسیس یافت که اقدامی مؤثر در جهت تأمین سلامتی نیروی انسانی فرهنگ کاشان بود.

نتیجه

۱- تأسیس اداره معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه در کاشان برآیند احساس نیاز به مرکزی جهت رتق و فتق امورات مدارس ملی بود.

^۲ مرکز تحقیقات معلمان نظام وفا، دفترچه بازرسی دبستان هدایت، صفحات متعدد

- ۲- ایجاد اولین مدارس دخترانه در کاشان مدیون اشخاص فرهنگی و متنفذ کاشان بود و قائم به شخص بودن این مدارس از علل تعطیلی زود هنگام آنها به شمار می‌رفت.
- ۳- اقدامات رضاشاه در زمینه ایجاد ساختارهای نوین شهری در کاشان به نفع مدارس نوین عمل نمود؛ زیرا مدارس از درون محلات به حاشیه خیابان منتقل شد و از بند کنترل‌های پیچیده اجتماعی رها گردیدند.
- ۴- رشد تعداد مدارس در روستاهای کاشان در دوره بعد از سرنگونی رضاشاه بیشتر به فعالیت نمایندگان فرهنگ برمی‌گشت تا کوشش‌های اداره فرهنگ کاشان.
- ۵- در اواخر دهه ۱۳۴۰ش/اواخر دهه ۱۹۶۱م. و اوایل دهه ۱۳۵۰ش/اوایل دهه ۱۹۷۲م. جهش بزرگی در ایجاد مدارس به ویژه در روستاها مشاهده می‌شود.
- ۶- استفاده از منازل اعیان و بزرگان کاشان به عنوان مدرسه به علت عدم تناسب بین برنامه‌های آموزشی با فضای آموزشی به خلاقیت دانش آموزان لطمه وارد می‌ساخت.
- ۷- تشکیل شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان که باعث همگانی شدن مشکلات بخشی آموزش و پرورش در سطح شهر و همیاری افراد صاحب مقام شهر در حل معضلات این نهاد تعلیم و تربیتی گردید، به ویژه در دورانهای اولیه آن مثبت ارزیابی می‌شود.
- ۸- تشکیل مدارس جامع تعلیمات اسلامی و اکتش گروه‌های طیف مذهبی - سنتی جامعه به آموزش و پرورش نوین بود.
- ۹- وضعیت فضاهای آموزشی کلاسی در این دوره و نسبت دانش‌آموز به معلم در کلاس درس رویه یکسانی را ارائه نمی‌دهد؛ اما این روند از سال ۱۳۵۰ش/۱۹۷۲م. تا ۱۳۵۷ش/۱۹۷۹م. رو به بهبودی دارد.

کتابنامه

- آشتیانی، دانش (۱۳۳۱). «با من». مجله تعلیمات اسلامی. شماره ۳، (۱۰ خرداد ۱۳۳۱).
- ایمان، رحیم‌علی‌خان. (۱۳۴۹). تذکره منتخب اللطایف محمدرضا جلالی نائینی و سید امیرحسن عابدی (کوششگران). بی‌جا: تابان.
- بایگانی راکد آموزش و پرورش کاشان، پرونده اماکن استیجاری، سال ۱۳۳۵، جزوه دان ۹، پرونده ۱۳.
- بایگانی راکد آموزش و پرورش کاشان، پرونده کلی دبستانهای نطنز و میمه، جزوه دان ۹، پرونده ۹.
- بی‌نا. (بی‌نا). سالنامه دبیرستان محمودیه. بی‌جا: کیهان.
- بی‌نا، (۱۳۴۰). کتاب پهلوی. تهران: موسسه اطلاعات.
- جامعی، عباس (۱۳۵۰). کارنامه افتخارآفرین فرهنگ و آموزش عالی در عصر درخشان پهلوی. اهواز: انتشارات دانشگاه جندی شاپور.
- حزب ایران نوین. (۱۳۵۰). گزارش نخست‌وزیر به دومین کنگره حزب. بی‌جا: بی‌نا.
- دبیرسیاقی، محمد، ابراهیم صفاری. (۱۳۸۰) تاریخچه فرهنگ و مدارس سرزمین قزوین بر مبنای تعلیمات نوین. (جلد ۱). تهران: حدیث امروز.
- ساتن، الول. (بی‌تا). رضاشاه کبیر یا ایران نو. عبدالعظیم صبوری (مترجم). تهران: تابش.
- سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۷۰۰۶۱۶۱، محل در آرشیو ۶۳۵ ت ۱ آ پ ۱.
- سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۷/۳/۲۶/۱.
- سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۷/۳۶/۴۴/۱.
- سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۷/۳۶/۴۴/۲.
- سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۷/۳۹/۱۲۷/۳.
- سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۷/۳۱/۴۷/۹.
- سالنامه دنیا، سال ۶، (۱۳۲۹).
- شریفی، علی، (مصاحبه)، ازناوه، ۲۰/۴/۱۳۸۲.
- شفق کاشان، سال چهاردهم، شماره ۶۶۷ (۱۳۴۱/۸/۵)؛ سال بیست و چهارم، شماره ۱۱۵۳ (۱۳۵۱/۷/۲۱)؛ شماره ۶۹۰ (۱۳۴۲/۲/۷)؛ شماره ۶۶۷ (۱۳۴۱/۸/۵)؛ شماره ۱۱۲۱۳ (۱۳۵۳/۳/۱۱)
- ؛ سال بیست و سوم، شماره ۱۰۹۶ (۱۳۵۰/۳/۲۹)؛ سال سیزدهم، شماره ۶۳۴ (۱۳۴۰/۳/۱۲)؛ شماره ۱۰۸۲ (۱۳۴۹/۱۱/۱۷)؛ سال بیست و دوم، شماره ۱۰۶۴ (۱۳۴۹/۶/۲۸)؛ شماره ۱۰۹۱ (۱۳۵۰/۲/۱۸)؛ شماره ۱۰۹۳ (۱۳۵۰/۳/۱)؛ شماره ۶۴۳ (۱۳۴۱/۲/۲۹)؛ شماره ۱۱۱۲ (۱۳۵۰/۸/۱)؛ شماره ۱۱۲۳ (۱۳۵۰/۱۰/۲۵).

- صلاحی، محمود، (مصاحبه)، کاشان، ۱۳۸۲/۴/۱۶.
- عصر امید، سال اول، شماره ۱۱ (۱۳۲۵/۶/۱۳)؛ شماره ۱۴۶ (۱۳۲۷/۱۰/۲۶)؛ شماره ۲۳ (۱۳۲۵/۷/۹)؛ شماره ۱۹ (۱۳۲۵/۶/۳۱)؛ شماره ۸۶ (۱۳۲۶/۸/۲۰)؛ شماره ۸۴ (۱۳۲۶/۳/۷)؛ شماره ۱۶۳ (۱۳۲۸/۲/۱۵).
- فاضل، احمد. (۱۳۸۰). "بررسی نظام آموزش در تاریخ معاصر ایران و مقایسه آن با شیوه تعلیمات سنتی" در سیر تحول آموزش و پرورش با نگاهی ویژه به استان اصفهان. اصفهان: موزه آموزش و پرورش اصفهان.
- کریمی، حمید. (۱۳۸۰). جامعه تعلیمات اسلامی (آیت‌الله شیخ عباسعلی اسلامی و نقش ایشان در انقلاب اسلامی). تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- کلهر، مهدی. (بهار ۱۳۶۹). "تاریخچه مدارس جامعه تعلیمات اسلامی" فصلنامه یاد، ۵ (۱۸).
- کلهر، مهدی (تابستان ۱۳۶۹). "تاریخچه مدارس جامعه تعلیمات اسلامی (۲)"، فصلنامه یاد، ۵ (۱۹).
- محسنی‌نیا، محمدجواد. «آموزش و پرورش». دانشنامه کاشان (منتشر نشده). تهران: بنیاد فرهنگ کاشان.
- مرسلوند، حسن (۱۳۶۹). زندگینامه رجال و مشاهیر ایران (جلد ۱). تهران: الهام.
- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، شماره بازیابی ۱۹۱/۴۰.
- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، شماره بازیابی ۱۹۵/۶.
- مرکز اسناد ریاست جمهوری.
- مرکز تحقیقات معلمان نظام وفا، دفترچه بازرسی دبستان هدایت.
- معارفی، مجدالدین، (مصاحبه)، کاشان، ۱۳۸۲/۲/۸.
- موزه آموزش و پرورش استان اصفهان، اسناد کاشان.
- ندای کاشان، سال اول، شماره ۱۶ (۱۳۳۱/۳/۱)؛ سال اول، شماره ۳۰ (۱۳۳۱/۸/۱۲).
- نراقی، احسان. (۱۳۷۸). در خشت خام. تهران: جامعه ایرانیان.
- نراقی، حسن. (۱۳۶۵). تاریخ اجتماعی کاشان، (ج ۲). تهران: علمی و فرهنگی.
- نظری زاده، حبیب‌الله. (۱۳۵۱). شورای آموزش و پرورش منطقه‌ای کاشان. بی‌جا: بی‌نا.
- نراقی، کیوان، (مصاحبه)، تهران، ۱۳۸۱/۹/۲۰.
- نواب، محمدعلی. (۱۳۷۲). نگاهی به درون مدارس (کیفیت آموزش و پرورش تا سال ۱۳۵۷). بی‌جا: ناشر مولف.
- وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه. (بی‌تا). احصائیه معارف و مدارس (۱۳۰۸-۱۳۰۷). تهران: مطبعه روشنایی.
- وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه. (بی‌تا). سالنامه احصائیه ۱۳۰۴ هجری شمسی. تهران: مطبعه مجلس.
- وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه. (بی‌تا). سالنامه و آمار ۱۳۱۵-۱۳۱۴ ش. تهران: شرکت سهامی چاپ وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه.